КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ, КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНИХ КОМУНІКАЦІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри
_____ О. А. Політова
«_13_» _травня_ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(дослідження та аудіовізуальний твір)

на тему:

РОЛЬ МЕДІА В ПРОЦЕСІ ДЕРУСИФІКАЦІЇ ОДЕСИ

випускника першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Виконала:

студентка IV курсу, групи ВТПб-1-22-4.0д
Мартиченко Каріна Андріївна
(прізвище, ім'я та по батькові)

Цим підписом засвідчую, що поданий на захист рукопис та електронний документ є ідентичні
09.06.2026

Науковий керівник:
старший викладач кафедри інформаційних технологій
(науковий ступінь, вчене звання)
Вітковський Денис Ігорович
(прізвище, ім'я та по батькові)

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Мартиченко Каріна Андріївна. Роль медіа в процесі дерусифікації Одеси. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого рівня вищої освіти «бакалавр» – Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2026.

У роботі досліджено роль медіа в процесі дерусифікації Одеси. Розкрито дерусифікацію як соціокультурний і мовний процес, окреслено її правові, мовні, соціокультурні та топонімічні основи. Проаналізовано медійне висвітлення перейменування топонімів, демонтажу або обговорення демонтажу імперських пам'ятників, реакцій громади, рішень органів влади та спростування російських пропагандистських наративів про Одесу. Виокремлено основні моделі медійного подання дерусифікації: правово-адміністративну, кількісну, меморіальну, конфліктну, антипропагандистську та проблемно-контрольну. На основі результатів дослідження розроблено продакшн-пакет авторського аудіовізуального проєкту про дерусифікацію Одеси.

Ключові слова: дерусифікація, Одеса, медіа, медіадискурс, топонімія, публічний простір, аудіовізуальний проєкт.

ABSTRACT

Karina Martychenko. The Role of Media in the Process of Derussification of Odesa. – Manuscript.

Qualification work for obtaining the first level of higher education "Bachelor" – Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University. Kyiv, 2026.

The qualification work examines the role of media in the process of derussification of Odesa. The study defines derussification as a sociocultural and linguistic process and outlines its legal, linguistic, sociocultural, and toponymic foundations. It analyzes media coverage of toponym renaming, the dismantling or discussion of dismantling imperial monuments, community reactions, decisions of local authorities, and the refutation of Russian propaganda narratives about Odesa. The main models of media representation of derussification are identified: legal-administrative, quantitative, memorial, conflict-based, anti-propaganda, and problem-control models. Based on the research results, a production package for an original audiovisual project on the derussification of Odesa was developed.

Keywords: derussification, Odesa, media, media discourse, toponymy, public space, audiovisual project.

ЗМІСТ

ВСТУП 4

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДІЙНОГО ВИСВІТЛЕННЯ ДЕРУСИФІКАЦІЇ ОДЕСИ 10

1.1. Дерусифікація як соціокультурний і мовний процес у сучасній Україні 10

1.2. Медіа як чинник формування суспільного дискурсу щодо дерусифікації 17

1.3. Медіарепрезентація дерусифікаційних процесів в Одесі 22

Висновки до І розділу 31

РОЗДІЛ ІІ. АВТОРСЬКИЙ АУДІОВІЗУАЛЬНИЙ ПРОЄКТ ПРО ДЕРУСИФІКАЦІЮ ОДЕСИ 33

2.1. Творча заявка авторського аудіовізуального проєкту про дерусифікацію Одеси 33

2.2. Сценарна розробка аудіовізуального твору 39

2.3. Контент-стратегія реалізації та просування аудіовізуального проєкту 59

Висновки до ІІ розділу 62

ВИСНОВКИ 63

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 66

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ 69

ДОДАТКИ 70

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасній Україні дерусифікація є одним із важливих процесів переосмислення публічного простору, мовної політики, історичної пам’яті та культурної ідентичності. Особливого значення вона набула після повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року, коли питання мови, назв, пам’ятників і символів почали безпосередньо пов’язуватися з інформаційною безпекою, громадянською самоідентифікацією та протидією російській імперській політиці.

Одеса в цьому контексті є показовим міським простором, оскільки її історія, топоніміка, пам’ятники й медійний образ тривалий час були пов’язані з імперськими та радянськими наративами. Сучасні перейменування вулиць, демонтаж або обговорення демонтажу імперських пам’ятників, реакція громади й активне медійне висвітлення цих процесів засвідчують складність дерусифікації як суспільного явища. У медіа ця тема подається через офіційні рішення, статистику перейменувань, історичні пояснення, коментарі експертів, позиції містян, конфліктні оцінки та спростування російських пропагандистських тверджень.

Актуальність роботи зумовлена потребою дослідити, як саме медіа формують суспільне сприйняття дерусифікації Одеси, які смислові акценти вони обирають і як ці результати можуть бути реалізовані в авторському аудіовізуальному творі. Поєднання теоретико-аналітичного дослідження з практичною розробкою відеопроєкту дає змогу розглянути дерусифікацію не лише як предмет медійного аналізу, а й як тему аудіовізуального осмислення.

Стан розробки проблеми. Проблема дерусифікації в сучасній Україні розглядається в межах досліджень декомунізації, деколонізації, мовної політики, національної ідентичності, топоніміки, медіадискурсу й інформаційної безпеки. Теоретичне підґрунтя роботи становлять праці, у яких осмислено російську імперську спадщину, мовну ситуацію України, зміни в українській мові в умовах війни, роль публічного простору та значення топонімічних перейменувань. До цього кола належать праці О. Гриценка,

Т. Ковальчука, Л. Масенко, О. Тараненка, Л. Белея, О. Михальчук, Г. Мацюк та інших дослідників.

Питання медіадискурсу, медіатексту, жанрової організації медійного повідомлення, впливу медіа на громадську думку, медіаграмотності та журналістської перевірки фактів висвітлено в працях Н. Рябокінь, Т. Капіталової, О. Черниш, І. Пянковської, Г. Гецко, О. Барчан, М. Рудик, Т. Кузнєцової, І. Печеранського, Х. Васкул, Т. Хітрової та інших авторів. Окреме значення мають дослідження, присвячені медійному висвітленню політики пам'яті, топонімічним змінам і символічному простору міста.

Водночас медійне висвітлення дерусифікації саме Одеси потребує окремого аналізу, оскільки цей процес поєднує правові рішення, локальну пам'ять, міську ідентичність, конфліктність громадських реакцій і протидію російським пропагандистським наративам. Недостатня систематизація моделей медійного подання дерусифікаційних процесів в Одесі й зумовлює дослідницьку проблему цієї роботи.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні особливостей медійного висвітлення дерусифікації Одеси та обґрунтуванні на цій основі концепції авторського аудіовізуального проєкту про зміни міського простору, мови, пам'яті та ідентичності.

Відповідно до поставленої мети передбачено розв'язання таких **завдань**:

– розкрити зміст дерусифікації як соціокультурного й мовного процесу в сучасній Україні;

– окреслити правові, мовні, соціокультурні та топонімічні основи дерусифікації;

– з'ясувати роль медіа у формуванні суспільного дискурсу щодо дерусифікації;

– проаналізувати медійне висвітлення дерусифікаційних процесів в Одесі на матеріалі публікацій і документів, пов'язаних із перейменуванням топонімів, демонтажем пам'ятників, реакцією громади та спростуванням пропагандистських тверджень;

– виокремити основні моделі медійного подання дерусифікації Одеси;

– розробити творчу заявку авторського аудіовізуального проєкту про дерусифікацію Одеси;

– підготувати сценарну розробку аудіовізуального твору та описати його режисерське, візуальне й виробниче рішення;

– розробити контент-стратегію реалізації та просування авторського аудіовізуального проєкту.

Об'єктом дослідження є медійне висвітлення дерусифікаційних процесів в Одесі.

Предметом дослідження є особливості медійного подання дерусифікації Одеси, зокрема теми перейменування топонімів, демонтажу імперських пам'ятників, реакції громади, інформаційної безпеки, антипропагандистського спростування та їх реалізація в авторському аудіовізуальному проєкті.

Методологія дослідження та реалізації аудіовізуального твору. Для досягнення мети й розв'язання поставлених завдань у роботі використано комплекс загальнонаукових, спеціальних і практично-творчих методів. Аналіз і синтез застосовано для опрацювання наукових праць, законодавчих документів і медійних матеріалів, пов'язаних із дерусифікацією, декомунізацією, деколонізацією, мовною політикою та медіадискурсом. Описовий метод використано для характеристики дерусифікації як соціокультурного й мовного процесу, а також для фіксації основних тем медійного висвітлення Одеси.

Метод систематизації дав змогу впорядкувати матеріал за правовими, мовними, соціокультурними, топонімічними та медійними ознаками. Контент-аналіз застосовано для виявлення повторюваних тем, акцентів і способів подання дерусифікації в медіа. Елементи дискурс-аналізу використано для з'ясування того, як у медійних текстах поєднуються офіційні рішення, історичні аргументи, реакції громади, оцінні судження та антипропагандистські пояснення. Порівняльний метод застосовано для

зіставлення матеріалів різних медіа й визначення моделей медійного подання дерусифікації Одеси.

Практичну частину роботи реалізовано через розробку творчої заявки, сценарію, режисерського бачення, опису візуального матеріалу, виробничої документації та контент-стратегії аудіовізуального проєкту. Під час підготовки аудіовізуального твору технології штучного інтелекту використано як допоміжний інструмент. Вони застосовувалися для впорядкування окремих частин продакшн-пакета, уточнення структури творчої заявки, редагування тексту, а також для підготовки варіантів опису візуального рішення та контент-стратегії. Використання штучного інтелекту мало допоміжний характер. Тему роботи, аналіз джерел, концепцію проєкту, сценарну побудову, зміст аудіовізуального твору та остаточну редакцію тексту виконано автором самостійно.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі акти України, зокрема Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», Закон України «Про медіа», а також рішення Одеської міської ради й розпорядження Одеської обласної військової адміністрації щодо перейменування об’єктів топонімії.

До інформаційної бази також належать наукові праці з питань дерусифікації, декомунізації, деколонізації, мовної політики, медіадискурсу, медіаграмотності, журналістського розслідування й топоніміки. Емпіричну базу становлять матеріали Суспільного, Інтенту, MediaSapiens, VoxCheck, аналітичний матеріал С. Солодько, а також дослідження А. Коваленко про дерусифікаційні процеси в регіональних медіа Одещини.

Новизна одержаних результатів полягає в систематизації медійного висвітлення дерусифікації Одеси як процесу, що поєднує правові рішення, зміну топонімії, демонтаж або обговорення демонтажу імперських пам’ятників, реакцію громади, питання інформаційної безпеки та протидію російським пропагандистським твердженням. У роботі виокремлено основні

моделі медійного подання дерусифікаційних процесів в Одесі: правово-адміністративну, кількісну, меморіальну, конфліктну, антипропагандистську та проблемно-контрольну. На основі результатів аналізу обґрунтовано концепцію авторського аудіовізуального проєкту про дерусифікацію Одеси.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали роботи можуть бути використані для підготовки аудіовізуальних проєктів, присвячених темам дерусифікації, деколонізації, міської пам’яті, мовної політики та інформаційної безпеки. Розроблена творча заявка, сценарна структура, режисерське бачення, виробнича документація й контент-стратегія можуть слугувати основою для реалізації документально-аналітичного відео про суспільно важливі процеси в міському просторі.

Особистий внесок автора полягає у доборі й опрацюванні теоретичних джерел, законодавчих документів і медійних матеріалів, визначенні мети, завдань, об’єкта й предмета дослідження, аналізі медійного висвітлення дерусифікації Одеси, виокремленні моделей медійного подання цього процесу. У практичній частині особистий внесок автора полягає в розробці творчої заявки, сценарної структури, режисерського бачення, виробничої документації та контент-стратегії авторського аудіовізуального проєкту.

Апробація результатів дослідження, публікації.

Результати дослідження кваліфікаційної роботи висвітлювалися на ІІ Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «КУЛЬТУРА, ІНФОРМАЦІЯ, КОМУНІКАЦІЯ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ДІАЛОГ», (9-10 квітня 2026 р. у місті Київ), також публікації тез:

Мартиченко К. А.Роль медіа в процесі дерусифікації Одеси Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог : матеріали ІІ Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю / М-во культ. України ; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. (Київ, 9–10 квітня 2026 р.). Київ : НАКККіМ, 2026. С. 101-104.

Апробація аудіовізуального твору.

Апробація була здійснена в рамках переддипломної практики , у форматі 3-х коротких відео, котрі були завантажені на Tik Tok сторінку кафедри інформаційних комунікацій.

1. https://vt.tiktok.com/ZSxDVuffH/
2. https://vt.tiktok.com/ZSxDV4Tt8/
3. https://vt.tiktok.com/ZSxDVU7pG/

Структура кваліфікаційної роботи зумовлена логікою дослідження та послідовністю виконання поставлених завдань. Текстова частина роботи складається з анотації, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Список використаних джерел містить 29 найменувань, із них 3 – англійською мовою. Окремо подано список ілюстративного матеріалу, що охоплює 9 позицій. Додатки містять 2 позиції. Загальний обсяг роботи становить 70 сторінок, основний текст – 61 сторінку.

РОЗДІЛ І
ТЕОРЕТИКО-АНАЛІТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДІЙНОГО ВИСВІТЛЕННЯ ДЕРУСИФІКАЦІЇ ОДЕСИ

1.1. Дерусифікація як соціокультурний і мовний процес у сучасній Україні

Дерусифікація в сучасній Україні є соціокультурним і мовним процесом, пов'язаним із подоланням наслідків російської імперської політики, тривалої русифікації, радянської спадщини та асиміляційного впливу на українську мову, культуру, історичну пам'ять і публічний простір. Її зміст доцільно розкривати через кілька взаємопов'язаних площин: правову, мовну, соціокультурну, ідентифікаційну та топонімічну.

У правовому полі базовим є Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», у преамбулі якого зазначено, що «століття російського панування на українських землях супроводжувалися системними заходами, спрямованими на асиміляцію Українського народу, заборону та викорінення української мови та культури, руйнування його традицій, духовної культури та етнічної самобутності» [14]. У цьому ж законі російську імперську політику визначено як систему заходів, спрямованих на підкорення, експлуатацію, асиміляцію Українського народу, а русифікацію – як складову російської імперської політики, спрямовану на «нав'язування використання російської мови», «витіснення з ужитку української мови» та «звуження українського культурного та інформаційного простору» [14]. Отже, дерусифікація в сучасній Україні означає свідоме подолання наслідків мовної й культурної асиміляції. Вона спрямована на відновлення ролі української мови, культури та історичної пам'яті в тих сферах, де тривалий час переважали російські назви, символи й культурні орієнтири.

У науковому осмисленні дерусифікація пов'язана з декомунізацією та деколонізацією, оскільки ці процеси спрямовані на подолання наслідків

імперського й тоталітарного впливу в політиці, культурі та суспільній свідомості. О. Гриценко пише, що у вузькому значенні декомунізацію пов'язують із виконанням законів 2015 року, а в ширшому значенні вона є тривалішим і багатограннішим політичним та соціокультурним процесом усунення з публічного простору й суспільної свідомості політичної, ідеологічної та частково культурної спадщини радянського періоду [4, с. 7–8]. Такий підхід важливий і для розуміння дерусифікації, адже російський імперський вплив закріплювався через мову, назви вулиць і населених пунктів, пам'ятники, освіту, культуру, медіа та високий статус російської культури в публічному просторі. О. Гриценко розглядає декомунізацію як соціокультурне явище й пропонує аналізувати її через кілька пов'язаних аспектів: «творення (виробництво), регулювання, споживання (суспільну рецепцію), культурні репрезентації (наративи) декомунізації» та ідентичності, що формуються або актуалізуються в процесі культурної комунікації [4, с. 115]. Це дає підстави аналізувати дерусифікацію як процес зміни не лише офіційних назв і символів, а й суспільного ставлення до мови, пам'яті, простору та культурної належності.

Після проголошення незалежності України у 1991 році звільнення від радянської та російської спадщини відбувалося нерівномірно й без чіткої послідовності. Системного характеру ці зміни набули після Революції гідності та початку російсько-української війни 2014 року. Саме тоді, за спостереженням Т. Ковальчука, «були започатковані і процеси дерусифікації, які передбачали необхідність позбавлення публічного простору від російського імперського ідеологічного спадку» [7, с. 145]. Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року дерусифікація набула особливої актуальності, оскільки російські назви, символи, культурні образи та мовні елементи почали сприйматися в умовах прямої воєнної загрози, інформаційного тиску й боротьби за символічну незалежність України. Т. Ковальчук зазначає, що «в нових умовах розпочалася

масштабна дерусифікація публічного простору, під яку потрапили топоніми й пам’ятки, пов’язані з російською імперською ідеологією» [7, с. 146].

У мовній сфері дерусифікація спирається на конституційний і законодавчий статус української мови. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» закріплює положення про те, що українська мова є єдиною державною мовою в Україні. У преамбулі закону наголошено, що повноцінне функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя є «гарантією збереження ідентичності української нації та зміцнення державної єдності України» [13]. У статті 1 зафіксовано: «Єдиною державною (офіційною) мовою в Україні є українська мова» [13]. Закон також визначає українську мову як мову міжетнічного спілкування та як фактор єдності і національної безпеки України [13]. Тому дерусифікація мовного простору пов’язана із забезпеченням реального функціонування української мови в публічній комунікації, освіті, культурі, державному управлінні, сфері послуг та інших важливих сферах суспільного життя.

Передумови мовної дерусифікації визначаються специфікою мовної ситуації України. Л. Масенко характеризує її як білінгвальну: «на її території поширені дві мови – українська і російська» [9, с. 20]. За результатами опитування 2017 року, українську мову рідною визнали 64,1% населення, російську – 17,1%, українську й російську однаковою мірою – 17,4%, іншу – 0,8% [9, с. 20]. У повсякденному спілкуванні тільки українською або переважно українською користувалися 46,9% респондентів, тільки російською або переважно російською – 31,8%, українською й російською однаковою мірою – 20,8% [9, с. 20].

Дослідниця також звертає увагу на відмінності між регіонами: у великих містах і промислових центрах частіше вживали російську мову, у селах – українську, а в невеликих містах обидві мови були представлені приблизно однаковою мірою [9, с. 21]. Важливим є висновок Л. Масенко про те, що білінгвізм без чіткого розподілу сфер уживання мов створює ризики для мови зі слабшою суспільною позицією. На значній частині території України, як

зазначає дослідниця, «слабша позиція в комунікативному просторі властива українській мові», тому без державної підтримки вона залишається загроженою у східних, південних, частково північних і центральних областях [9, с. 21].

Соціологічні дані, наведені Л. Масенко, засвідчують поступове зростання підтримки української мови в суспільстві. За результатами опитування 2017 року, обов'язкове володіння українською мовою підтримали 90,1% респондентів, тоді як обов'язкове володіння російською – 33,2% [9, с. 27]. На запитання про бажаний розвиток мовної ситуації в Україні більшість респондентів обрала відповідь: «Українська мова має стати основною мовою в усіх сферах спілкування» – 58,3 %. Водночас варіант «Україна має стати двомовною країною» підтримали 25,2% опитаних [9, с. 27]. Ці дані дають підстави розглядати дерусифікацію як процес, що має помітну суспільну підтримку. Вона пов'язана зі зміною ставлення до української мови, зростанням її престижу та усвідомленням її значення для державної єдності України.

У період повномасштабної війни мовне питання набуло особливого значення для безпеки та національної самоідентифікації. Л. Масенко окремо зазначає: «Російсько-українська війна виразно засвідчила й потребу встановлення чіткого мовно-культурного кордону з Росією, який вона намагалась розмити впродовж понад трьох століть колонізації України» [24, с. 76]. Дослідниця також пише, що несправедливість і жорстокість російського нападу спричинили різку зміну ставлення українського суспільства до російської мови, яка тепер сприймається як мова ворога, а багато українців, які раніше спілкувалися російською в побуті, переходять або планують перейти на українську мову [24, с. 76]. Отже, в умовах війни дерусифікація пов'язана з державною мовною політикою, особистим мовним вибором, зміною щоденного спілкування та свідомим віддаленням від мови держави-агресора.

Російсько-українська війна вплинула також на розвиток української мови, її щоденне вживання та систему власних назв. О. Тараненко зазначає, що війна, особливо після 24 лютого 2022 року, спричинила зміни, які охопили «як корпус (склад) української мови та різні аспекти його реалізації, так і її суспільний статус» [22, с. 3]. Дослідник пише, що в мові активніше вживається військова лексика, змінилися способи називання України та Росії як держави-агресора, а в різних групах власних назв відбулися істотні зміни в напрямі декомунізації (дерадянізації) і дерусифікації [22, с. 3]. У другій частині дослідження О. Тараненко прямо говорить про посилення тенденцій у напрямі дальшої дерусифікації української літературної мови [23, с. 3]. Учений пов’язує цей процес із прагненням «до повнішого усунення слідів впливів російської мови на різних рівнях структури української літературної мови» [23, с. 3]. Отже, з погляду мовознавства дерусифікація охоплює лексику, фразеологію, власні назви, правописну практику, мовну норму, оцінні засоби та суспільний статус української мови.

Л. Белей узагальнює мовні зміни, спричинені російською агресією, і пропонує розглядати їх у двох основних напрямах: внутрішньомовному та мовноситуативному [1, с. 157]. У **Рис. 1.1** подано узагальнену модель цих змін з урахуванням внутрішньомовного та мовноситуативного рівнів.

Рис. 1.1. Вектори мовних змін в Україні під впливом російської агресії за Л. Белеєм
Джерело: складено автором за [1, с. 160].

Отже, за Л. Белеєм, дерусифікаційні зміни охоплюють дві пов'язані між собою сфери. Перша стосується самої мови: загальної лексики, власних назв, перейменувань і звичного використання мовних одиниць. Друга пов'язана з мовною ситуацією в суспільстві: зниженням престижу російської мови, переходом частини мовців на українську, зміною мовної поведінки у двомовному спілкуванні, посиленням присутності української мови в публічному просторі та зростанням популярності україномовного продукту.

Дерусифікація пов'язана також із питанням національної та громадянської самоідентифікації. О. Михальчук пише, що мовна ситуація впливає на стан загальнонаціональної мовної ідентичності, а законодавство має сприяти її стабілізації [11, с. 41]. Дослідниця зазначає, що державна політика має формувати загальнонаціональну мовну ідентичність, у якій мова титульної нації виступає ознакою національної держави, а етномовні спільноти зберігають власну самобутність і мовні уподобання [11, с. 41]. Водночас російськомовна спільнота в Україні, за спостереженням О. Михальчук, є

етнічно різнорідною, а «розбіжність між етнічністю й мовою є ключовою рисою цієї спільноти в Україні» [11, с. 43]. Це важливо для розуміння дерусифікації, оскільки зміна мовної поведінки в Україні пов'язана передусім із громадянським вибором, а не з етнічним походженням. Отже, дерусифікація спрямована на входження громадян у спільний український мовно-культурний простір, посилення ролі української мови як державної та подолання наслідків тривалого російського впливу.

Ще однією сферою дерусифікації є публічний простір. Закон № 3005-IX передбачає усунення символіки російської імперської політики, зокрема в назвах географічних об'єктів, пам'ятниках, пам'ятних знаках, написах і меморіальних таблицях, які прославляють або закріплюють у публічному просторі російську імперську присутність [14]. Г. Мацюк розглядає перейменування як процес, пов'язаний із війною та суспільним знанням про назви. Дослідниця використовує поняття «топонімічна компетентність соціуму», тобто «колективне знання про топоніми жителів населених пунктів і влади, відображене в суспільній комунікації», а також поняття «топонімічна компетентність індивіда» як «знання окремої особи про топоніми» [24, с. 49–50]. Ці положення важливі для розуміння дерусифікації, оскільки перейменування вулиць, площ, населених пунктів і демонтаж імперських пам'яток мають спиратися на суспільне розуміння походження назв, їхнього значення та зв'язку з історичною пам'яттю.

Отже, дерусифікація в сучасній Україні охоплює правову, мовну й соціокультурну сфери. Вона пов'язана із засудженням російської імперської політики, утвердженням української мови як державної, зміною мовної поведінки, дерусифікацією власних назв, перейменуванням топонімів та усуненням імперських символів із публічного простору. У мовній сфері цей процес також передбачає подолання наслідків російського впливу на щоденне мовлення. Таке розуміння дерусифікації створює основу для подальшого аналізу її медійного висвітлення в Україні, зокрема в Одесі.

1.2. Медіа як чинник формування суспільного дискурсу щодо дерусифікації

Медіа відіграють важливу роль у суспільному обговоренні дерусифікації, оскільки саме через медійні тексти люди отримують інформацію про мовні, культурні, правові й символічні зміни. У медіа дерусифікація подається як суспільно важлива тема, що поєднує офіційні рішення, коментарі експертів, реакції громадськості, історичні аргументи, емоційні оцінки та прояви маніпулятивного впливу. Закон України «Про медіа» визначає правові засади функціонування медійної сфери й наголошує на забезпеченні «права на отримання різнобічної, достовірної та оперативної інформації», «плюралізму думок і вільного поширення інформації», а також на захисті національних інтересів України [15]. У контексті дерусифікації ці положення важливі, адже медійне повідомлення має подавати факт достовірно, з урахуванням його суспільного значення та умов воєнного інформаційного простору.

Поняття медіадискурсу дає змогу розглядати медіа як середовище, у якому формуються суспільні значення. Н. Рябокінь і Т. Капіталова визначають медіадискурс як «будь-який вид дискурсу, що реалізується в медіапросторі та продукується засобами масової інформації» [20, с. 65]. Дослідниці зазначають, що медіадискурс охоплює медіатекст у зв’язку з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними та психологічними чинниками [20, с. 65]. У висвітленні дерусифікації до таких чинників належать війна, мовна політика, історична пам’ять, державні рішення, реакція суспільства та інформаційний вплив Росії.

О. Черниш розмежовує поняття медіадискурсу й медіатексту. Дослідниця зазначає, що «поняття медіадискурс є похідним від загальної концепції дискурсу і становить сукупність процесів і продуктів мовленнєвої діяльності у сфері масової комунікації» [26, с. 310]. До медіадискурсу належать тексти, «які створені журналістами та/або поширюються за допомогою преси, радіо, телебачення, Інтернету» [26, с. 310]. Для аналізу

висвітлення дерусифікації важливим є також визначення медіатексту як «твору масовоінформаційної діяльності та масової комунікації», зміст якого становить «конкретна інформація, виражена мовленням з метою впливу та переконання» [26, с. 311]. Отже, матеріали про дерусифікацію можна розглядати як медіатексти, у яких поєднуються інформація, мовне оформлення, канал поширення та вплив на аудиторію.

І. Пянковська розглядає медіадискурс як особливий тип дискурсу, пов'язаний з ідеологією, діалогічністю, інтердискурсивністю, інтертекстуальністю та мультимодальністю [18, с. 182]. Дослідниця зазначає, що мас-медіа є «засобом поширення та отримання знань, інструментом формування цінностей у суспільстві та проєктування його майбутнього» [18, с. 185]. Це засвідчує значну роль медіа у формуванні суспільних уявлень, оцінок і ціннісних орієнтирів.

Жанр медійного матеріалу впливає на те, як подається тема дерусифікації. Н. Рябокінь зазначає, що медійний дискурс класифікують за каналами передавання інформації, прагматичними й стильовими характеристиками, соціокультурною направленістю, стратегіями подання інформації, жанровою специфікою та соціальними категоріями [21, с. 35]. За типами медіаресурсів дослідниця виокремлює дискурс преси, радіодискурс, дискурс телебачення та інтернет-дискурс [21, с. 35]. У висвітленні дерусифікації жанр визначає спосіб роботи з матеріалом: новинна замітка повідомляє факт, аналітичний матеріал пояснює причини й наслідки, інтерв'ю подає позицію учасника або експерта, репортаж показує перебіг події, а соціальні медіа швидко поширюють реакції аудиторії.

Медіа істотно впливають на громадську думку, особливо в умовах інформаційної війни. Г. Гецко та О. Барчан зазначають, що з початком російської агресії «інформаційна сфера України набула ознак стратегічного фронту», а оперативність, достовірність і переконливість інформаційних потоків стали важливими чинниками українського медіапростору [3, с. 218]. Автори розглядають зміни в українській інформаційній сфері під впливом

збройної агресії Росії та роль ЗМІ й цифрових платформ у формуванні громадської думки [3, с. 218]. У висвітленні дерусифікації це має значення, оскільки російська пропаганда часто використовує питання мови, історії, пам'ятників і перейменувань для загострення суспільних суперечностей.

Інформаційна безпека є важливою для аналізу медійного висвітлення дерусифікації в умовах війни. У Доктрині інформаційної безпеки України 2017 року зазначено, що «застосування Російською Федерацією технологій гібридної війни проти України перетворило інформаційну сферу на ключову арену протиборства» [цит. за: 10, с. 107]. У цьому контексті медійне висвітлення дерусифікації пов'язане з потребою пояснювати зв'язок мови, публічного простору та історичної пам'яті з інформаційною безпекою. Теми перейменувань, публічних символів і мовної політики в умовах війни потребують від медіа точного відокремлення фактів від емоційних оцінок і пропагандистських інтерпретацій.

Медіаграмотність є важливою для сприйняття матеріалів про дерусифікацію. В умовах російсько-української війни особливого значення набувають критичне мислення, розпізнавання дезінформації, пропаганди, фейків, інформаційних операцій і перевірка даних [5, с. 2–3]. У висвітленні дерусифікації це стосується повідомлень про перейменування, мовну політику, публічні символи, пам'ятники та історичну пам'ять. Аудиторія має розрізняти фактичну інформацію, маніпулятивні тлумачення, фейкові твердження й емоційно загострені матеріали.

Соціальні медіа посилюють швидкість і масштаб поширення інформації про дерусифікацію. М. Рудик зазначає, що засоби масової комунікації охоплюють широкий спектр інструментів для поширення інформації, а мультимедійність стала звичною практикою сучасних ЗМІ [19, с. 198]. Дослідниця пише: «формування громадської думки – це те завдання, яке ставлять перед собою сучасні медіа» [19, с. 198]. Соціальні платформи швидко поширюють новини, коментарі, петиції, опитування, заклики, критику рішень і підтримку суспільних ініціатив. Тому медійний дискурс дерусифікації

формується професійними редакціями, громадськими сторінками, експертними дописами та реакціями користувачів.

Мовна складова дерусифікації в медіапросторі пов'язана з тим, як подається ставлення до української та російської мов. Т. Кузнєцова, аналізуючи мовні атитюди в українському медіапросторі 2014–2023 років, фіксує зміну оцінок після повномасштабного вторгнення. За спостереженням дослідниці, після 24 лютого 2022 року дихотомія «свій – чужий» за мовною ознакою змінила силу вияву: «своєю» у більшості медіа стала українська мова, «чужою» – російська [8, с. 407]. Це засвідчує зміну мовних орієнтацій у суспільстві та закріплення нових оцінок у публічному просторі.

Медіа також подають мовну політику як частину національної ідентичності. Т. Плеханова, І. Страшко, О. Грищенко, З. Комарова та М. Савицька досліджують мовну політику та її медійне висвітлення в Україні, пов'язуючи цю тему з ідентичністю й інклюзивністю [28, с. 223]. Автори зазначають, що російська пропаганда тривалий час поширювала тезу про культурну вищість російської мови через традиційні й цифрові медіа, політичних експертів і політиків [28, с. 224]. У дослідженні також наведено дані про зростання частки громадян, які вважають українську рідною, з 57% до 76%, а також про зниження підтримки офіційного статусу російської мови після 24 лютого 2022 року з 25% до 7% [28, с. 227]. Ці дані свідчать, що медійне висвітлення мовної політики відбувається в умовах помітної зміни мовних орієнтацій українського суспільства.

У висвітленні дерусифікації важливими є перевірка фактів і контроль за діями органів влади та публічних установ. І. Печеранський і Х. Васкул зазначають, що журналістське розслідування розкриває системні проблеми, складні соціальні теми, порушення закону, зловживання владою та інформацію, яку раніше не було відомо суспільству або яку навмисно приховували [12, с. 22]. Автори характеризують журналістське розслідування як синтетичний метод, оскільки воно «об'єднує всі методи збору інформації журналістом (спостереження, інтерв'ю, аналіз документів)» і спирається на

«роботу з численними джерелами, ретельний аналіз, порівняння, пошук протиріч і прихованих відомостей» [12, с. 22]. Окремо дослідники застерігають: «Ніколи не можна в журналістській діяльності говорити бездоказово або на підставі неперевірених фактів, чи взагалі намагатись аналізувати оцінки фактів замість самих фактів» [12, с. 27]. У медійному висвітленні дерусифікації це стосується перевірки правових підстав рішень, процедур громадського обговорення, достовірності історичних довідок, аргументів сторін і можливих маніпуляцій навколо резонансних тем.

Т. Хітрова показує, що суспільно значущі процеси, пов’язані з політикою пам’яті, швидко стають предметом активного медійного обговорення. Аналізуючи декомунізацію, дослідниця зазначає, що інтенсивне обговорення цієї теми набуло статусу медіатренду [25, с. 61]. Вона також розглядає медійний дискурс декомунізації як сукупність позицій ініціаторів, прихильників і опонентів відповідних законів, обґрунтованих через концепт пам’яті [25, с. 61]. За подібною логікою дерусифікація в медіа постає як предмет суспільної дискусії, у якій поєднуються юридичні норми, історичні аргументи, локальні інтереси, ціннісні оцінки й риторичні стратегії.

Роль медіа особливо помітна в питаннях топонімії, оскільки назви публічного простору пов’язані з пам’яттю, ідентичністю та політичною символікою. О. Гнатюк і А. Мельничук зазначають, що після початку повномасштабної війни 2022 року декомунізація в Україні розвинулася в процес деколонізації та дерусифікації, у межах якого російські культурні символи, зокрема топоніми, вилучаються із символічного простору [27, с. 41]. Дослідники також пишуть, що перейменування міських просторів пов’язане з поширенням офіційно підтримуваної версії історії та формуванням колективної пам’яті [27, с. 43]. Це пояснює увагу медіа до назв, меморіальних практик і символічних конфліктів: через такі теми суспільство обговорює карту міста, історичну пам’ять і ціннісні орієнтири громади.

А. Коваленко на матеріалі регіональних медіа показує, що журналістські тексти беруть участь у висвітленні дерусифікаційних процесів, формуванні

колективної пам’яті, вибудовуванні нових наративів і меморіалізації історичних процесів [6, с. 288–289]. Дослідниця зазначає, що завдяки медіа відбувалися обговорення нових назв, виявлялася ініціатива населення, а також відбивалися маніпулятивні процеси й спекуляції органами влади [6, с. 288]. У цьому випадку медіа виконують роль посередника між рішеннями влади, реакцією громади та ширшим контекстом політики пам’яті. Через медійні тексти перейменування стає предметом суспільного обговорення, а не лише адміністративним рішенням. Основні функції медіа у формуванні суспільного дискурсу щодо дерусифікації систематизовано в **Додатку А**.

Отже, медіа формують суспільний дискурс дерусифікації через добір фактів, визначення проблемних акцентів, пояснення правових і культурних підстав, подання позицій учасників, перевірку достовірності інформації та протидію маніпуляціям. У цьому процесі поєднуються професійні стандарти журналістики, правові вимоги до медійної сфери, умови інформаційної війни, розвиток соціальних медіа та зміна мовних орієнтацій українського суспільства. Медіадискурс дерусифікації відображає зміни в публічному просторі й мовній політиці та впливає на їх сприйняття громадськістю.

1.3. Медіарепрезентація дерусифікаційних процесів в Одесі

Медійне подання дерусифікаційних процесів в Одесі формується навколо перейменування топонімів, демонтажу або обговорення демонтажу імперських пам’ятників, реакції громади, діяльності міської та обласної влади, а також спростування російських пропагандистських тверджень про міський простір. А. Коваленко розглядає топоніміку Одещини як ознаку деколонізації та колективної пам’яті про російсько-українську війну. Дослідниця зазначає, що матеріали регіональних медіа дали змогу «не лише встановити факти зміни топонімів, а й проаналізувати феномен соціальної комунікації, фідбек від аудиторії і їхній уплив на історичну пам’ять соціуму та формування нових наративів» [6, с. 288]. У цій же праці наголошено, що «завдяки медіа відбувалися процеси обговорення нових назв, виявлялася ініціатива

населення, а також відбивалися процеси маніпулятивного характеру й спекуляцій органами влади» [6, с. 288].

Офіційною основою медійного висвітлення стали документи, у яких зафіксовано перейменування об’єктів топоніміки. Рішення Одеської міської ради від 24 квітня 2024 року № 2072-VIII ухвалено відповідно до Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», з урахуванням «результатів електронних опитувань» і рекомендацій історико-топонімічної комісії [16]. Основна дія документа сформульована так: «Перейменувати об’єкти топоніміки, розташовані на території міста Одеси» [16]. У переліку наведено, зокрема, перейменування вулиці Академіка Вавілова на вулицю Сергія Єфремова, Байкальської вулиці – на вулицю Юрія Єгорова, Білоруської вулиці – на вулицю Кастуся Калиновського та ін. [16].

Важливим документом є також розпорядження голови Одеської обласної державної адміністрації, начальника Одеської обласної військової адміністрації від 30 серпня 2024 року № 830/А-2024. У ньому подано перелік об’єктів топонімії, «назви яких містять символіку російської імперської політики або присвячені особам/подіям», зазначеним у законі про деколонізацію топонімії [17]. Наприклад, у межах Одеси в документі зафіксовано, зокрема, такі зміни: вулиця Армійська – вулиця Незалежності, вулиця Буніна – вулиця Ніни Строкатої, проспект Академіка Глушка – проспект Князя Ярослава Мудрого і т. д. [17].

Медійні матеріали подають офіційні рішення через кількісні показники, що дає змогу окреслити масштаб змін. Суспільне повідомляє, що на Одещині змінили 432 назви вулиць, скверів і провулків, серед них 85 – в Одесі [37]. Інтент зазначає, що в Одесі перейменовано 84 топоніми [34]. Оскільки ці показники подано різними медіа й у різних інформаційних контекстах, на **Рис. 1.2** їх зіставлено з обов’язковою прив’язкою до конкретного джерела.

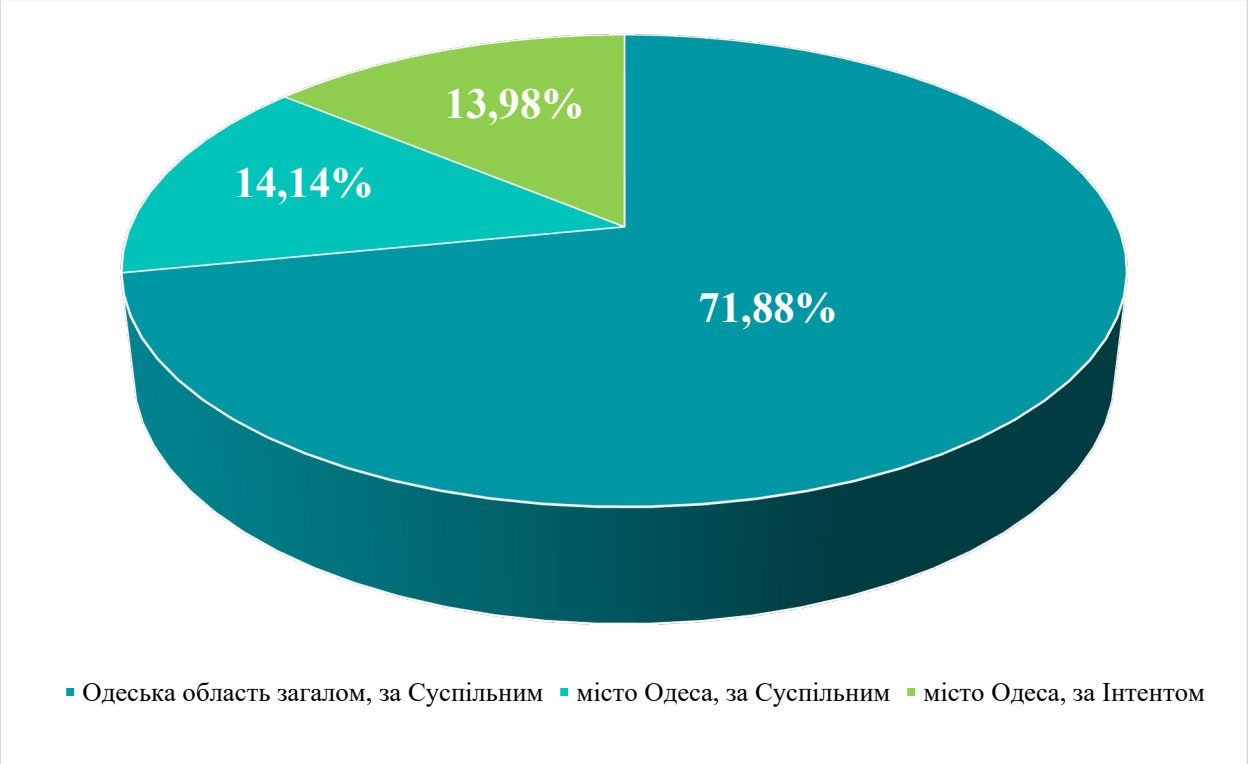

Рис. 1.2. Кількісне представлення перейменувань в Одесі та Одеській області в медійних матеріалах
Джерело: складено автором за [34; 37].

Кількісне подання доповнюється хронологією виконання закону. Суспільне зазначає, що повномасштабне вторгнення Росії значно активізувало деколонізаційні процеси, які тривали в Україні після відновлення незалежності [30]. Видання пояснює етапність повноважень: спочатку рішення мали ухвалювати органи місцевого самоврядування, потім міські, селищні та сільські голови, а завершальний етап покладався на голів обласних державних або військових адміністрацій [30]. У цьому ж матеріалі наведено дані про 1707 перейменованих об’єктів топоніміки у 80 громадах області, два перейменовані райони Одеси, 210 вулиць і провулків та десять топонімічних об’єктів, змінених рішеннями міської ради й розпорядженням міського голови у 2023–2024 роках [30].

Окрему лінію становить медійне висвітлення демонтажу пам’ятників. Суспільне з посиланням на Ярославу Різникову повідомляє, що з 2022 року до початку травня 2024 року на Одещині та в Одесі демонтували 18 пам’ятників, пов’язаних зі встановленням радянської влади, діячами російської історії й

культури [30]. Серед прикладів названо пам’ятник «Засновникам Одеси», пам’ятники Леніну, Фрунзе, Дмітрію Донському, Пушкіну, Горькому, Карлу Марксу й Суворову [30]. Одеська міська рада у відповіді на запит Суспільного повідомила про відсутність інформації щодо демонтажу пам’ятників у місті в установленому законодавством порядку за період з 27 липня 2023 року до 27 квітня 2024 року. Водночас було зазначено, що питання декомунізації, дерусифікації та деколонізації публічних просторів опрацьовує історико-топонімічна комісія [30].

Окрему лінію становить медійне висвітлення демонтажу пам’ятників. Суспільне з посиланням на Ярославу Різникову повідомляє, що з 2022 року до початку травня 2024 року на Одещині та в Одесі демонтували 18 пам’ятників, пов’язаних зі встановленням радянської влади, діячами російської історії й культури [30]. Серед прикладів названо пам’ятник «Засновникам Одеси», пам’ятники Леніну, Фрунзе, Дмітрію Донському, Пушкіну, Горькому, Карлу Марксу й Суворову [30]. Одеська міська рада у відповіді на запит Суспільного повідомила про відсутність інформації щодо демонтажу пам’ятників у місті в установленому законодавством порядку за період з 27 липня 2023 року до 27 квітня 2024 року. Водночас було зазначено, що питання декомунізації, дерусифікації та деколонізації публічних просторів опрацьовує історико-топонімічна комісія [30].

Інтент подає дерусифікацію Одеси через серію пояснювальних матеріалів про нову мапу міських топонімів. Видання зазначає, що перейменування вулиць в Одесі відбувається напружено, а тема періодично повертається в публічний простір [34]. Далі повідомлено, що останній великий крок зробила Одеська ОВА, а підписане Олегом Кіпером розпорядження стосувалося перейменування низки вулиць, провулків та інших топонімічних назв в Одесі та області [34]. У матеріалі вказано, що з 84 перейменувань 22 мають зв’язок із російсько-українською війною [34]. Також зазначено, що 16 нових назв мають узагальнений характер, 58 топонімів названо на честь чоловіків, 9 – на честь жінок, а 17 нових назв є ґендерно нейтральними [34].

Інтент подає окремі тематичні групи перейменувань, прямо названі в різних матеріалах серії. У публікації про героїв Визвольних змагань зазначено, що 11 перейменувань пов'язані з Українською революцією 1917–1921 років [33]. У матеріалі про діячів «Просвіти» та дисидентського руху подано групу з 8 нових назв [35]. Узагальнення цих даних наведено на **Рис. 1.3.**

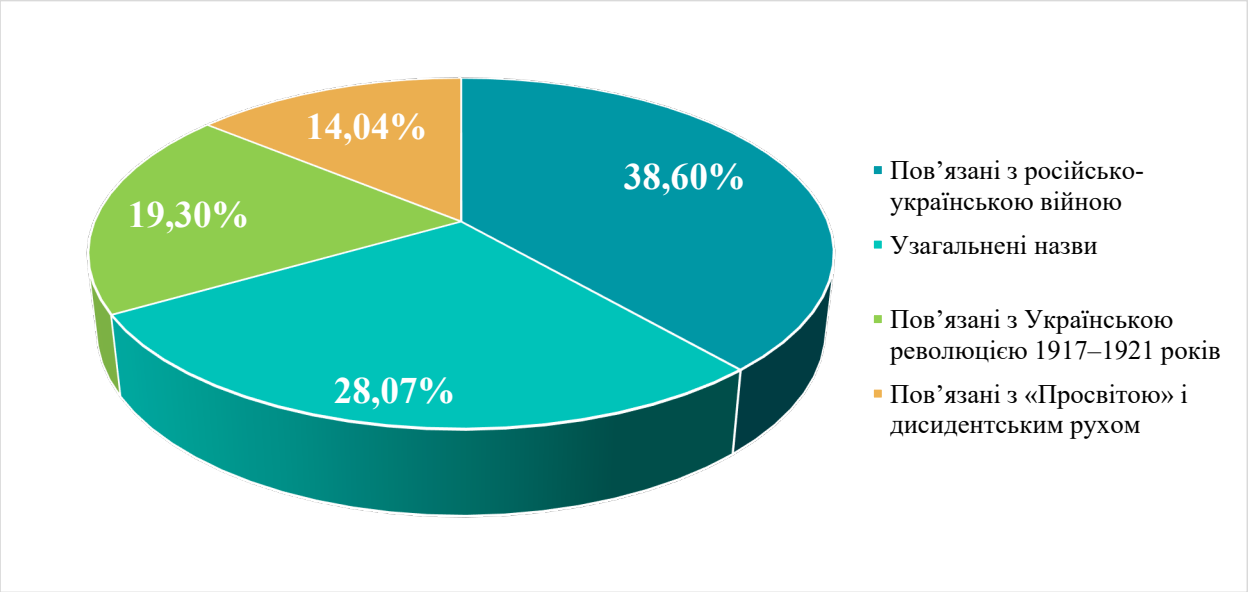

Рис. 1.3. Окремі тематичні групи перейменувань в Одесі за матеріалами Інтенту

Джерело: складено автором за [33; 34; 35].

***Примітка.** *Рисунок відображає окремі групи, прямо названі в матеріалах Інтенту, і не подає повного тематичного розподілу всіх 84 перейменувань.*

Персоналізація нових назв у матеріалах Інтенту реалізується через біографічні довідки. Вулицю Євгена Танцюри видання подає через біографію українського військовослужбовця, учасника російсько-української війни, кавалера ордена «За мужність» III ступеня. Він навчався в Одеській академії зв'язку, жив в Одесі, брав участь у Євромайдані й загинув під час оборони Маріуполя [34]. Назву вулиці Сім'ї Глодан пояснено через трагедію ракетного удару по ЖК «Тірас» 23 квітня 2022 року, унаслідок якого загинули Кіра, Валерія та Людмила Глодан. Юрій Глодан після загибелі родини долучився до ЗСУ й загинув на фронті [34].

Матеріал Інтенту про героїв Визвольних змагань розширює історичну рамку пояснення перейменувань. Видання зазначає, що перейменування вулиць в Одесі вийшло за межі суто міської теми, оскільки процес

декомунізації та деколонізації обговорюють і на всеукраїнському рівні [33]. У цій публікації нові назви пояснено через Українську революцію 1917–1921 років, Українську Центральну Раду, Українську Народну Республіку, Українську Державу та Західноукраїнську Народну Республіку [33].

Матеріал про діячів «Просвіти» та дисидентського руху продовжує цю пояснювальну модель. Видання повідомляє, що 8 нових назв пов’язані з діячами товариства «Просвіта» та дисидентського руху [35]. У публікації пояснено, що «Просвіта» була створена 1868 року у Львові «з метою культурно-наукового розвитку, консолідації народної спільноти та піднесення національної свідомості українського народу» [35]. Серед прикладів нових назв подано вулиці Галини Могильницької, Дмитра Сигаревича, Ганни Михайленко, Святослава Караванського та інших діячів, пов’язаних з українським культурним, правозахисним і мовним рухом [35].

Поряд із правово-адміністративним і меморіальним поданням у медіа простежується конфліктна модель. Суспільне фіксує різне ставлення одеситів до перейменувань: частина містян підтримує зміни, частина сприймає їх критично [37]. У тексті наведено різні репліки жителів міста. Одна жителька підтримує перейменування, оскільки, за її словами, «зараз твориться українська історія»; інша вважає зміни неправильними через зв’язок із попередніми назвами; ще один житель Одеси говорить про потребу прибрати назви, присвячені радянським письменникам, поетам і діячам культури [37].

Експертний коментар у цьому матеріалі пояснює принципи добору нових назв. Сергій Гуцалюк зазначає, що пріоритет надавали одеситам, передусім учасникам сучасної війни за незалежність України [37]. У матеріалі також наведено приклади перейменувань: проспект Академіка Глушка – проспект Князя Ярослава Мудрого, проспект Добровольського – проспект Князя Володимира Великого, проспект Гагаріна – проспект Лесі Українки, вулиця Жуковського – вулиця Святослава Караванського, вулиця Буніна – вулиця Ніни Строкатої [37].

С. Солодько подає одеську деколонізацію через політичні наративи та способи аргументації. Авторка зазначає, що рішення місцевої влади влітку 2024 року знести 19 пам’ятників і перейменувати 119 вулиць викликало поляризовану реакцію: від підтримки до спротиву [38]. У тексті наголошено, що в цій суперечці проявилися різні способи тлумачення історії, культури та міського простору [38]. Прихильники деколонізації розглядають ситуацію через національну безпеку й культурну емансипацію, а противники апелюють до демократичних процедур, локальної ідентичності та збереження культурної спадщини [38].

Зіставлення матеріалів Суспільного, Інтенту, MediaSapiens, VoxCheck, аналітики С. Солодько та дослідження А. Коваленко засвідчує кілька повторюваних моделей медійного подання. В одних випадках увагу зосереджено на документах і цифрах, в інших – на біографіях осіб, реакціях громади, пропагандистських маніпуляціях або проблемах виконання рішень. Для систематизації цих моделей подано таблицю в **Додатку Б**.

Антипропагандистська модель найвиразніше представлена в матеріалі MediaSapiens про російське привласнення символічного простору Одеси. Автори аналізують, як пропаганда використовує події в Одесі 1–2 травня 2014 року для активізації проросійських настроїв і виправдовує обстріли міста наявністю російських культурно-історичних пам’яток [32]. У матеріалі пояснено, що Росія, Радянський Союз і Російська імперія після фізичного загарбання захоплювали також символічний простір українських міст, оголошуючи певні населені пункти «исконно русскими» або спотворюючи їхній образ у пропаганді [32]. На прикладі Одеси простежено пропагандистську тезу про те, що найкраща архітектура міста нібито походить винятково з імперської спадщини, а російська мова буцімто завжди була панівною на вулицях міста [32].

Візуальна частина матеріалу MediaSapiens підтримує антипропагандистську аргументацію. На першій сторінці документа розміщено зображення з якорем, українським прапором і силуетом пам’ятника.

Воно поєднує морський образ Одеси, державну символіку й проблему імперського монументального простору. На другій сторінці подано інфографіку про захоплення Росією символічного простору українських міст через встановлення пам’ятників імперським і радянським діячам, привласнення архітектури й історії міста та заперечення його розвитку поза «русским миром» [32].

Фактчекінгова модель представлена в матеріалі VoxCheck щодо пам’ятника Пушкіну. У ньому спростовано твердження, начебто Одеська міська рада одноголосно ухвалила рішення знести пам’ятник Пушкіну, який перебуває під охороною ЮНЕСКО і нібито був збудований за кошти місцевих жителів [31]. VoxCheck пояснює, що правила ЮНЕСКО не забороняють демонтаж цього пам’ятника, а сам монумент встановлювали за кошти російської пропагандистської спілки за підтримки місцевого генерал-губернатора [31].

VoxCheck також пояснює правову підставу демонтажу. У матеріалі зазначено, що 4 грудня 2024 року Одеська міська рада підтримала рішення виділити кошти на демонтаж пам’ятників з імперською символікою, серед яких погруддя Пушкіна на Приморському бульварі та скульптура на вулиці Італійській [31]. Автори вказують, що депутати діяли відповідно до закону про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики, а Пушкін підпадає під дію закону як частина нав’язаної українцям колоніальної спадщини [31].

Проблемно-контрольна модель подана в матеріалі Суспільного про підсумки деколонізації в Одесі. Видання повідомляє, що в місті обговорили проблеми, які виникли протягом року після початку масштабної деколонізації топонімів і демонтажу імперських пам’ятників [36]. У заході брали участь представники Одеської ОВА, громадських організацій та експерти Українського інституту національної пам’яті. Вони говорили про досягнення, спротив на місцевому рівні й подальші кроки [36].

У цьому ж матеріалі зафіксовано труднощі виконання рішень. Зазначено, що сім пам’яток залишаються у статусі об’єктів культурної спадщини, а вісім пам’ятників без такого статусу досі перебувають у публічному просторі. Серед них названо монументи І. Бабелю, О. Маринеску, М. Посмітному, І. Мічуріну, два пам’ятники О. Пушкіну, пам’ятник комсомольцям Одещини та «стіну чекістів» [36]. Одеська міськрада посилалася на потребу завершення технічних обстежень, розроблення документації та виключення пам’яток із Реєстру. У грудні 2024 року депутати підтримали рішення про виділення коштів на підготовку проєкту демонтажу 13 об’єктів [36].

Після зіставлення правових документів, кількісних показників, матеріалів Інтенту, публікацій Суспільного, антипропагандистського аналізу MediaSapiens, фактчекінгу VoxCheck і аналітики С. Солодько простежується послідовна логіка медійного опрацювання одеської дерусифікації. Спершу правове рішення стає інформаційним приводом, далі медіа обирають спосіб подання, після чого в матеріалах фіксуються основні змістові акценти. Цю послідовність подано на **Рис. 1.4**.

Рис. 1.4. Логіка медійного подання дерусифікації Одеси
Джерело: складено автором за [6, с. 288–296; 30–38].

Таким чином, у матеріалах про Одесу дерусифікація репрезентована через адміністративні рішення, кількісні показники, персоналізоване пояснення нових назв, конфліктність громадської реакції, викриття російських пропагандистських наративів і контроль за виконанням рішень. Суспільне

подає хронологію, статистику, реакції громади та проблеми реалізації; Інтент розгортає меморіальне й історико-пояснювальне наповнення нової топонімії; MediaSapiens аналізує російське привласнення символічного простору; VoxCheck спростовує маніпуляції; С. Солодько систематизує політичні аргументи прихильників і противників деколонізації.

Висновки до І розділу

У першому розділі з'ясовано, що дерусифікація в сучасній Україні є комплексним соціокультурним і мовним процесом, спрямованим на подолання наслідків російської імперської політики, русифікації, радянської спадщини та асиміляційного впливу на українську мову, культуру, історичну пам'ять і публічний простір. Її правову основу становлять законодавче засудження російської імперської політики, деколонізація топонімії та закріплення української мови як єдиної державної. У мовному аспекті дерусифікація пов'язана зі зміною мовної поведінки, посиленням статусу української мови, дерусифікацією власних назв і поступовим віддаленням від російського мовно-культурного простору.

Визначено, що медіа є важливим чинником формування суспільного дискурсу щодо дерусифікації. Через медійні тексти цей процес набуває публічного осмислення: у матеріалах поєднуються офіційні рішення, історичні аргументи, експертні коментарі, реакції громадськості, мовні оцінки та питання інформаційної безпеки. Особливого значення в умовах війни набувають достовірність повідомлень, перевірка фактів, критичне сприйняття інформації та протидія маніпуляціям.

На матеріалі Одеси встановлено, що медійне висвітлення дерусифікації зосереджене навколо перейменування топонімів, демонтажу або обговорення демонтажу імперських пам'ятників, реакцій громади, рішень міської та обласної влади, а також спростування російських пропагандистських тверджень про міський простір. У розглянутих матеріалах простежено

правово-адміністративну, кількісну, меморіальну, конфліктну, антипропагандистську та проблемно-контрольну моделі репрезентації.

Отже, медійне висвітлення дерусифікації Одеси розкриває цей процес як зміну публічного простору міста, пов’язану з правовими рішеннями, історичною пам’яттю, вшануванням українських діячів і загиблих воїнів, громадською дискусією, інформаційною безпекою та контролем за виконанням ухвалених рішень. Перший розділ створює теоретико-аналітичну основу для подальшого створення авторського аудіовізуального проєкту про дерусифікацію Одеси.

РОЗДІЛ ІІ
АВТОРСЬКИЙ АУДІОВІЗУАЛЬНИЙ ПРОЄКТ ПРО ДЕРУСИФІКАЦІЮ ОДЕСИ

2.1. Творча заявка авторського аудіовізуального проєкту про дерусифікацію Одеси

Авторський аудіовізуальний проєкт, присвячений дерусифікації Одеси, створюється як документально-аналітичне відео, спрямоване на осмислення змін міського простору та міської ідентичності в умовах повномасштабної війни. Одеса розглядається у проєкті як міський простір, у якому тривалий час співіснували українські та імперські наративи, а сучасні процеси дерусифікації порушують питання історичної пам'яті, мови й культурної спадщини. Відеоформат дає змогу зафіксувати ці зміни через образи міста, голоси учасників публічного обговорення та конкретні елементи публічного простору. Основні виробничі параметри аудіовізуального твору узагальнено в **таблиці 2.1.**

Таблиця 2.1

Базові відомості про авторський аудіовізуальний проєкт

Параметр	Характеристика
Назва	«Одеса після імперських табличок: як місто змінює мову і простір»
Жанр	документально-аналітичне відео з елементами журналістського дослідження
Формат	авторський аудіовізуальний проєкт для цифрових платформ
Хронометраж	відповідно до фактичної тривалості готового відео
Цільова аудиторія	мешканці Одеси, глядачі з інших регіонів України, студенти, журналісти, викладачі, представники креативних індустрій і користувачі цифрових платформ
Канали розповсюдження	YouTube, соціальні мережі, освітні й інформаційні онлайн-платформи
Технічні характеристики	Full HD 1920 × 1080, формат MP4, кодування H.264, стереозвук

Анотація аудіовізуального твору. Проєкт розповідає про дерусифікацію Одеси через перейменування вулиць, демонтаж або обговорення демонтажу імперських пам’ятників, зміну мовного середовища, реакцію громади та медійне висвітлення цих процесів. Відео поєднує зйомки міського простору, відкриті синхрони, архівні матеріали, коментар ведучої в кадрі та авторський закадровий текст. Основна ідея твору полягає в тому, щоб показати дерусифікацію як тривалий суспільний процес, пов’язаний із пам’яттю, мовою, міською ідентичністю та інформаційною безпекою.

Обґрунтування ідеї аудіовізуального твору пов’язане з результатами дослідження, проведеного в першому розділі роботи. Аналіз медійного висвітлення дерусифікації Одеси показав, що ця тема подається через офіційні рішення, кількісні показники, реакцію громади, історичні пояснення, конфліктні оцінки та спростування російських пропагандистських тверджень. Ці аспекти покладено в основу відео. У творі вони реалізуються через добір локацій, побудову закадрового тексту, використання відкритих синхронів, архівних кадрів і фіксацію сучасного стану міського простору.

Метою аудіовізуального проєкту є створення цілісної візуальної розповіді про дерусифікацію Одеси як складний процес, що охоплює демонтаж імперських символів, зміну мовних практик і переосмислення міської ідентичності. Проєкт спрямований на пояснення цих змін широкій аудиторії та на подолання стереотипів і маніпулятивних уявлень, які супроводжують публічні дискусії навколо дерусифікації. Особливу увагу приділено зв’язку між фізичними змінами міського простору та змінами в суспільному сприйнятті.

Жанр документально-аналітичного відео обрано тому, що він дає змогу поєднати фактичний матеріал, візуальну наочність і пояснювальний коментар. Документальна основа забезпечується зйомками реальних локацій Одеси, а аналітична складова – авторським текстом, який пояснює зв’язок між перейменуваннями, демонтажем пам’ятників, історичною пам’яттю, мовою та

медійним висвітленням. Такий жанр відповідає темі, оскільки дерусифікація потребує точного й зрозумілого пояснення.

Унікальність проєкту полягає в поєднанні трьох рівнів подання теми: міського простору, медійного висвітлення та повсякденного мовного середовища. Відео показує дерусифікацію Одеси через конкретні візуальні зміни, пояснює їхнє суспільне значення та звертає увагу на те, як медіа формують сприйняття цих процесів. Проєкт також поєднує сучасні зйомки Одеси з відкритими архівними матеріалами й синхронами, що дає змогу зіставити попередній і сучасний стан міського простору.

Цільова аудиторія відеопроєкту охоплює мешканців Одеси, які безпосередньо стикаються з дерусифікаційними змінами, а також глядачів з інших регіонів України, для яких Одеса часто залишається містом із суперечливим символічним образом. Проєкт орієнтований на користувачів цифрових платформ, зацікавлених у суспільно значущому документальному контенті, що поєднує аналітику та візуальну розповідь. Очікуваний результат полягає у створенні відео, яке допомагає глядачеві зрозуміти дерусифікацію Одеси як процес, пов’язаний із мовою, історичною пам’яттю, публічним простором і сучасною міською ідентичністю.

Концепція аудіовізуального проєкту базується на поєднанні зйомок у реальному міському середовищі Одеси, відкритих синхронів, архівних матеріалів та авторського закадрового тексту. У візуальному ряді передбачено зйомки на знакових локаціях міста: вулицях і площах, які зазнали перейменувань, місцях демонтажу пам’ятників, а також у повсякденному міському просторі, де помітні зміни мовних і культурних практик.

Структура творчої заявки передбачає поєднання документальної фіксації подій з аналітичним поясненням їхнього значення. Відео вибудовується як послідовна розповідь, у якій окремі сцени та синхрони доповнюють одна одну й формують цілісне уявлення про дерусифікацію як тривалий процес. Закадровий текст поєднує візуальні фрагменти в єдину змістову лінію та

допомагає глядачеві інтерпретувати побачене без нав’язування однозначних оцінок.

Жанрові та форматні характеристики аудіовізуального проєкту:

– жанр – документально-аналітичне відео з елементами журналістського дослідження;

– формат – авторський аудіовізуальний проєкт для цифрових платформ;

– тривалість – відповідно до фактичної тривалості готового відео;

– форма подачі – поєднання ведучої в кадрі, закадрового тексту, відеоряду з міських локацій та відкритих синхронів;

– стиль – стриманий, аналітичний, з акцентом на візуальну аргументацію.

Відеопроєкт будується за принципом поступового розгортання теми: від фіксації зовнішніх змін міського простору до пояснення їхнього значення. Така логіка дає змогу залучити глядача незалежно від рівня його обізнаності з темою та подати матеріал послідовно.

Основні змістові акценти авторського аудіовізуального проєкту:

– дерусифікація як тривалий суспільний процес;

– міський простір Одеси як носій пам’яті та ідентичності;

– роль медіа у формуванні уявлень про зміни;

– співіснування підтримки, скепсису та спротиву в публічному обговоренні;

– візуальна мова міста як показник суспільних трансформацій.

Концептуальні характеристики проєкту дають змогу конкретизувати його тематичний фокус, формат, візуальні елементи та очікуваний результат. Узагальнення цих параметрів подано в **таблиці 2.2.**

Таблиця 2.2

Концептуальні характеристики авторського аудіовізуального проєкту про дерусифікацію Одеси

Параметр	Характеристика
Тематичний фокус	«Дерусифікація міського простору та ідентичності Одесипісля імперських табличок: як місто змінює мову і простір»
Формат	Документально-аналітичне відео
Місце зйомки	Міський простір Одеси: вулиці, площі, знакові локації
Основні візуальні елементи	відповідно до фактичної тривалості готового відео
Цільова аудиторія	Панорами міста, деталі публічного простору, архівні та сучасні кадри
Вербальна складова	Авторський закадровий текст, коментарі ведучої, відкриті синхрони
Очікуваний ефект	Усвідомлення дерусифікації як складової сучасної міської трансформації

У межах творчої заявки також визначається підхід до роботи з візуальним матеріалом. Камера фіксує місто без постановочних сцен, зосереджуючись на деталях, що свідчать про зміни: нові таблички з назвами вулиць, відсутність або сліди демонтованих об’єктів, мовні практики в публічному просторі. Така візуальна стриманість підсилює документальний характер проєкту й дає глядачеві змогу самостійно осмислювати побачене.

Закадровий текст виконує функцію навігації та змістового зв’язку між окремими сценами. Він не дублює зображення, а доповнює його, спрямовуючи увагу глядача на зв’язки між подіями, рішеннями та їхнім відображенням у міському середовищі. Такий підхід створює основу для подальшої сценарної деталізації та переходу до розробки повного сценарію відеопроєкту.

У межах творчої заявки важливо окреслити принципи відбору контенту та логіку побудови відеорозповіді. Авторський підхід ґрунтується на поєднанні спостереження, фіксації змін і пояснення. Відео вибудовується як візуальний рух містом, у якому кожна локація стає змістовою точкою для розмови про дерусифікацію.

Принципи відбору локацій для зйомки:

– місця, де відбулися або відбуваються дерусифікаційні зміни: перейменування, демонтаж, переосмислення простору;

– локації з високим значенням для міської ідентичності;

– простори щоденного життя, у яких трансформації помітні на рівні деталей;

– відкриті громадські місця, що дають змогу здійснювати документальну зйомку;

– локації, уже присутні в медійному полі та впізнавані для глядача.

Важливим елементом творчої заявки є робота з наявним відеоконтентом і відкритими синхронами. У проєкті передбачається використання фрагментів публічних виступів, коментарів експертів, журналістів і громадських діячів, що перебувають у відкритому доступі. Такі синхрони виконують функцію підтвердження й розширення авторської думки, створюючи багатоголосся без порушення цілісності оповіді.

Типи синхронів, запланованих до використання:

– фрагменти телевізійних і онлайн-інтерв’ю;

– публічні коментарі в медіа;

– архівні відео з міських подій;

– офіційні заяви, що мають візуальне оформлення;

– вуличні фрагменти з природним звуком міста.

Структура аудіовізуального твору ґрунтується на поєднанні міських локацій, закадрового тексту, відкритих синхронів, архівних кадрів і звукового оформлення. Їхнє змістове наповнення та функції в межах відео систематизовано в **таблиці 2.3**.

Таблиця 2.3

Основні складові авторського аудіовізуального проєкту

Складова	Змістове наповнення	Функція у відео
Міські локації	Вулиці, площі, публічні простори Одеси	Візуалізація дерусифікаційних змін
Закадровий текст	Авторська аналітична нарація	Змістове поєднання сцен
Відкриті синхрони	Коментарі та фрагменти з відкритих джерел	Підсилення аргументації
Архівні кадри	Попередній стан міського простору	Показ динаміки змін
Звукове оформлення	Шум міста, фонові звуки	Створення ефекту присутності

Окрему увагу в межах заявки приділено темпу й ритму відео. Монтаж передбачається стриманим, без надмірно швидкої нарізки, із перевагою довгих або середніх планів. Такий підхід дає змогу глядачеві побачити зміни, осмислити їхній характер і звернути увагу на деталі. Звукове оформлення підтримує документальний характер проєкту й не відволікає від основного змісту.

Уся сукупність цих елементів формує основу для подальшої сценарної розробки, де кожна сцена має чітке змістове навантаження та прив’язку до конкретного простору Одеси.

2.2. Сценарна розробка аудіовізуального твору

Підготовка сценарію авторського аудіовізуального твору про дерусифікацію Одеси починається з визначення загальної логіки відеорозповіді та способу подачі матеріалу. Сценарій будується як послідовна документальна історія, у якій візуальний ряд відіграє провідну роль, а закадровий текст доповнює та пояснює побачене. Основне завдання сценарію – забезпечити чітку структуру відео, зрозумілу для зйомки, монтажу й подальшого сприйняття глядачем.

Відеопроєкт вибудовується за принципом руху від загального до конкретного. Спочатку глядач знайомиться з Одесою як міським простором

через загальні плани, атмосферу, повсякденне життя. Далі увага поступово зосереджується на конкретних ознаках дерусифікації: змінених назвах вулиць, демонтованих пам’ятниках, нових символах у публічному просторі. Така логіка дає змогу уникнути фрагментарності та створити цілісне враження від побаченого.

Сценарій передбачає зйомку в реальних локаціях Одеси без постановочних сцен. Камера фіксує місто таким, яким воно є на момент зйомки, з акцентом на деталі, що свідчать про трансформації. Це можуть бути нові таблички з назвами вулиць, порожні постаменти, змінене інформаційне наповнення просторів, вивіски, афіші, оголошення. Такий підхід забезпечує достовірність і документальний характер відео.

Закадровий текст у сценарії виконує прикладну функцію: він пояснює контекст, пов’язує між собою різні сцени та допомагає глядачеві орієнтуватися в темі. Текст не перевантажений абстрактними міркуваннями й не дублює візуальний ряд. Його завдання – коротко пояснювати, що саме відбувається в кадрі й чому ці зміни є важливими для розуміння процесу дерусифікації міста.

Окремо в сценарії передбачається використання відкритих синхронів, які вже перебувають у вільному доступі. Це можуть бути фрагменти публічних заяв, коментарів експертів, журналістів або учасників дискусій, які доповнюють авторську розповідь і створюють ефект багатоголосся. Такі синхрони інтегруються в сценарій точково й не замінюють основну авторську нарацію.

Темп відео задається стриманим монтажем і перевагою середніх та довгих планів. Сценарій не передбачає швидкої нарізки або надмірно динамічних переходів, оскільки основний акцент зроблено на спостереженні й уважному розгляді міського простору. Звукове оформлення обмежується природними шумами міста та спокійним фоновим звучанням, яке не відволікає від змісту.

Підготовка сценарію на цьому етапі зосереджена на практичному плануванні відеорозповіді: визначенні логіки подачі матеріалу, принципів

зйомки, ролі закадрового тексту та способів поєднання візуальних і вербальних елементів. Це створює основу для деталізації сцен, таймінгу та монтажної структури аудіовізуального твору.

Синопсис твору. Аудіовізуальний твір розповідає про дерусифікацію Одеси через зміни в міському просторі: перейменування вулиць, демонтаж імперських пам'ятників, суспільні дискусії, медійне висвітлення та повсякденне мовне середовище.

Опис ключових подій та ролі ведучої в кадрі. Ведуча супроводжує глядача основними локаціями Одеси, пояснює значення перейменувань, демонтажу пам'ятників, медійних дискусій і змін у мовному середовищі міста. Її поява в кадрі використовується в ключових сценах для переходу між змістовими блоками та узагальнення основних думок.

Робоча назва відео: «Одеса після імперських табличок: як місто змінює мову і простір».

Формат: документально-аналітичне відео для цифрових платформ.

Орієнтовна тривалість: відповідно до фактичної тривалості готового відео.

Сценарій

СЦЕНА 1. ВСТУП – «ОДЕСА ЯК МІСТО ПАМ'ЯТІ» (0:00–1:50)

Відеоряд розпочинається з загального плану узбережжя Чорного моря в районі Ланжерона. Камера повільно рухається у напрямку центральної частини міста, поступово відкриваючи панораму Одеського морського порту, а далі – історичного центру. У звуковому супроводі домінує природний шум моря, який поступово поєднується з міським середовищем – віддаленим транспортним рухом і людськими голосами.

Закадровий текст вводить глядача в контекст: «Міський простір Одеси є складною системою символів, у якій поєднуються архітектура, назви вулиць і публічні знаки пам'яті. Саме через них відтворюється історичний наратив міста».

Після цього відеоряд переходить до Потьомкінських сходів: загальний план змінюється на середній, фіксується рух людей – як місцевих мешканців, так і туристів. Камера не акцентує увагу на окремих персонажах, а фіксує загальний ритм міського життя.

Закадровий текст продовжує логіку: «Протягом тривалого часу ці елементи формувалися під впливом імперської та радянської традиції, що закріплювала певний спосіб інтерпретації історії в публічному просторі».

Далі відбувається монтажний перехід до Катеринінської площі. Камера фіксує загальний план простору без пам’ятника, після чого переходить до середніх і крупних планів: плитка, постамент, люди, які проходять через площу або зупиняються.

Закадровий текст: «Сучасний етап розвитку міста характеризується поступовим переосмисленням цих символів. Одним із найбільш показових прикладів є трансформація Катеринінської площі після демонтажу пам’ятника Катерині ІІ».

У цей момент у кадрі з’являється ведуча, яка розташована безпосередньо в центрі площі. Камера фіксує середній план, без різких рухів.

Ведуча говорить: «Ще кілька років тому цей простір мав чітко визначений символічний центр. Сьогодні він виглядає інакше – і це свідчить не лише про зміну об’єкта, а про зміну того, як місто інтерпретує власну історію».

Після цього відеоряд переходить у рух – камера плавно переміщується до Дерибасівської вулиці. Фіксується активний міський простір: люди, вивіски, рух, взаємодія.

Закадровий текст узагальнює: «Дерусифікація в Одесі проявляється не лише у зміні окремих об’єктів, а й у трансформації повсякденного міського середовища – у мові, візуальних елементах і способах комунікації».

Коротка монтажна нарізка (таблички, фасади, люди) завершує сцену і підводить до наступної.

СЦЕНА 2. «ЗМІНИ, ЯКІ ВИДНО» – ТОПОНІМІКА (1:50–3:50)

Сцена логічно продовжує попередню, переходячи від загального уявлення про міський простір до конкретного рівня змін – назв вулиць.

Відеоряд відкривається загальним планом перехрестя вулиць Пушкінської та Жуковського в центральній частині Одеси. Камера фіксує рух транспорту та пішоходів, зберігаючи документальний характер зйомки без постановочних елементів.

Поступово камера переходить у крупний план таблички з написом «Пушкінська», розміщеної на фасаді будівлі.

Закадровий текст: «Назви вулиць є одним із ключових інструментів формування міського дискурсу, оскільки вони щоденно відтворюються в мовній практиці мешканців».

Далі камера рухається до іншої локації – житлового району, де встановлено оновлені таблички з українськими назвами. Важливо, що перехід відбувається без різкого монтажу – зберігається відчуття безперервності міського простору.

Крупний план фіксує нову табличку. Камера затримується на ній, дозволяючи глядачеві прочитати назву.

Закадровий текст: «У межах дерусифікаційних рішень в Одесі було перейменовано значну кількість вулиць, назви яких були пов’язані з російською культурною або імперською традицією».

У кадрі з’являється ведуча, розташована поруч із новою табличкою. Композиція кадру стримана, без зайвої динаміки.

Ведуча зазначає: «Ці зміни мають не лише адміністративний характер. Вони поступово впливають на мовну поведінку мешканців і формують нову систему орієнтації в міському просторі».

Після цього відеоряд переходить у серію коротких, але логічно пов’язаних кадрів: – мобільний телефон із відкритою картою, де відображено нову назву; – адресна табличка на будинку; – вхід до під’їзду з оновленою нумерацією.

Закадровий текст: «Оновлена топоніміка інтегрується у повсякденні практики – від навігації до офіційних документів і цифрових сервісів».

Далі з’являється короткий синхрон із мешканцем міста, знятий у природному середовищі.

Синхрон: «Спочатку це незвично, але з часом нові назви стають звичними – так само, як колись були старі».

Завершальний кадр сцени – загальний план вулиці, де одночасно присутні рух людей і видима нова табличка.

Закадровий текст підсумовує: «Таким чином, дерусифікація проявляється не лише як рішення на рівні міської політики, а як поступова зміна мовних і символічних практик, що закріплюються у щоденному житті міста».

СЦЕНА 3. «ЗМІНИ, ЯКІ ВІДЧУТНІ» – ДЕМОНТАЖ І ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПРОСТОРУ (3:50–6:10)

Ця сцена логічно продовжує попередню, переходячи від змін, які проявляються у мові та топоніміці, до більш відчутних і візуально очевидних трансформацій міського простору – демонтажу пам’ятників і зміни їхнього символічного значення.

Відеоряд починається із загального плану Катеринінської площі. Камера фіксує простір у його сучасному вигляді: відсутність пам’ятника, відкриту композицію площі, рух людей, які перетинають її або затримуються в центрі. Звукове оформлення залишається природним – міський шум, кроки, фонові розмови.

Закадровий текст задає аналітичний тон: «Найбільш відчутні зміни в процесі дерусифікації пов’язані з демонтажем пам’ятників, які тривалий час виконували роль ключових символів імперської присутності в міському просторі».

Після цього відбувається коротка архівна вставка: у кадрі з’являється зображення пам’ятника Катерині ІІ до демонтажу. Монтаж побудований

таким чином, щоб одразу після архівного кадру показати той самий ракурс у сучасному стані.

Закадровий текст продовжує: «Порівняння простору “до” і “після” дозволяє зафіксувати не лише фізичну зміну, а й трансформацію смислу цього місця».

Камера переходить до середніх і крупних планів: фрагменти постаменту, плитка, деталі міського середовища. Важливо, що ці кадри не містять акценту на відсутності як “порожнечі”, а фіксують нову структуру простору.

Закадровий текст: «Відсутність монументу змінює характер простору: він більше не задає однозначного історичного наративу, а відкриває можливість для різних інтерпретацій».

У кадрі з’являється ведуча, яка знаходиться безпосередньо на площі. Камера фіксує середній план.

Ведуча зазначає: «У цьому випадку йдеться не про стирання історії, а про зміну того, які саме символи репрезентують місто в публічному просторі».

Після цього сцена розширюється географічно. Камера переходить до іншої частини Одеси – району Пересип або селища Котовського, де раніше був розташований пам’ятник Олександру Суворову. Загальний план фіксує простір після демонтажу.

Закадровий текст: «Подібні процеси відбуваються і в інших частинах міста. Зокрема, демонтаж пам’ятника Олександру Суворову став ще одним прикладом перегляду символічного ландшафту Одеси».

Далі знову використовується монтажний контраст: коротка архівна вставка пам’ятника змінюється сучасним кадром того ж місця.

Закадровий текст: «Такі трансформації змінюють не лише візуальне сприйняття простору, а й спосіб його осмислення мешканцями».

У наступному фрагменті з’являється синхрон із місцевим жителем, записаний у природному середовищі (на фоні цієї ж локації або подібного простору).

Синхрон: «Це питання складне, але місто має визначати, які символи для нього є актуальними сьогодні».

Після синхрону камера повертається до загального плану міського простору: люди рухаються, простір функціонує у звичному режимі, незважаючи на відсутність колишніх об’єктів.

Закадровий текст підсумовує: «Таким чином, демонтаж пам’ятників у межах дерусифікації постає не як ізольована дія, а як частина ширшого процесу переосмислення міської ідентичності, у якому змінюється співвідношення між історією, символами та сучасністю».

Сцена завершується плавним переходом, який готує глядача до наступного етапу – аналізу контрасту між минулим і сучасністю.

СЦЕНА 4. «КОНТРАСТ» – ЯК БУЛО І ЯК СТАЛО (6:10–7:40)

Ця сцена логічно продовжує попередню, поглиблюючи сприйняття змін через візуальний і смисловий контраст між минулим і сучасністю. Якщо у попередній частині увага зосереджувалася на конкретних об’єктах і їх демонтажі, то тут акцент переноситься на системний характер трансформацій, який проявляється у зіставленні різних часових зрізів міського простору.

Відеоряд будується на монтажному зіставленні архівних і сучасних кадрів. Першим у цій послідовності виступає знайомий глядачеві простір – Катеринінська площа. На екрані коротко з’являється архівне зображення пам’ятника Катерині ІІ, після чого відбувається плавний перехід до сучасного вигляду площі без монументу. Важливо, що монтаж не є різким: перехід здійснюється через накладання або повільний fade, що підкреслює безперервність простору попри зміну його змісту.

Закадровий текст пояснює: «Візуальний контраст між минулим і сучасністю дозволяє зафіксувати не лише фізичну трансформацію простору, а й зміну способів його інтерпретації».

Далі аналогічний прийом застосовується до інших об’єктів. Зокрема, показується архівний кадр пам’ятника Олександру Суворову, який змінюється сучасним зображенням простору після його демонтажу. Камера фіксує не

лише відсутність об’єкта, а й те, як цей простір функціонує тепер – як звичайна частина міського середовища.

Закадровий текст продовжує: «Те, що раніше сприймалося як невід’ємна частина міського ландшафту, сьогодні стає об’єктом критичного переосмислення».

У наступному фрагменті увага переноситься на топоніміку. Відеоряд демонструє старі таблички з російськомовними або імперськими назвами (архівні фото або відео), які змінюються сучасними українськомовними варіантами. Камера затримується на табличках достатньо довго, щоб глядач міг їх ідентифікувати.

Закадровий текст: «Зміна назв вулиць фіксує трансформацію мовного середовища, яке безпосередньо впливає на щоденні комунікативні практики мешканців».

Сцена завершується узагальнюючою монтажною нарізкою: кілька швидких, але логічно пов’язаних кадрів (площа, вулиці, таблички, люди), які формують цілісне уявлення про масштаб змін.

Закадровий текст підсумовує: «Таким чином, контраст “було – стало” виступає не лише візуальним прийомом, а й аналітичним інструментом, що дозволяє виявити глибинні зміни в символічній структурі міського простору».

СЦЕНА 5. «ДИСКУСІЯ» – МІСТО ЯК ПРОСТІР СУСПІЛЬНОГО ДІАЛОГУ (7:40–9:40)

Після демонстрації візуальних змін сцена переходить до аналізу соціального виміру дерусифікації – суспільних дискусій, які супроводжують цей процес. Важливо підкреслити, що зміни у міському просторі не відбуваються ізольовано, а викликають різні реакції та інтерпретації з боку мешканців.

Відеоряд відкривається загальним планом центральної частини міста – Дерибасівської вулиці або Грецької площі. Камера фіксує повсякденне життя: люди спілкуються, відпочивають, рухаються містом. Відсутність постановочності створює ефект документальної присутності.

Закадровий текст вводить тему: «Процес дерусифікації в Одесі супроводжується активними суспільними дискусіями, у яких поєднуються різні позиції, оцінки та інтерпретації».

Далі у відеоряді з’являються вставки, що відсилають до медійного виміру дискусії: узагальнені зображення новинних заголовків, стрічок новин, екранів смартфонів. Важливо, що текст не деталізується, а виконує функцію візуального маркера інформаційного поля.

Закадровий текст: «У публічному просторі ці дискусії значною мірою представлені через медіа, які формують рамки їхнього сприйняття».

У цей момент у кадрі з’являється ведуча, розташована у відкритому міському просторі.

Ведуча зазначає: «Для одних дерусифікація є необхідним етапом відновлення культурної та мовної ідентичності. Для інших – це складний процес, пов’язаний із переоцінкою звичних уявлень про місто».

Після цього слідує блок синхронів. Камера по черзі фіксує кількох мешканців у природному середовищі.

Синхрон 1: «Це логічний процес, який відповідає сучасним умовам».

Синхрон 2: «Головне – щоб зміни були виваженими і не зводилися лише до формальних рішень».

Монтаж об’єднує ці висловлювання із загальними планами міста, що підкреслює різноманітність думок у єдиному просторі.

Закадровий текст узагальнює: «Таким чином, дерусифікація постає як процес, у якому місто веде внутрішній діалог щодо власної історії, ідентичності та символічних орієнтирів».

СЦЕНА 6. «МЕДІА-РАМКА» – ЯК ФОРМУЄТЬСЯ СПРИЙНЯТТЯ (9:40–11:10)

Ця сцена логічно продовжує попередню, переходячи від самої дискусії до аналізу того, як вона подається і інтерпретується через медіа. Основна увага зосереджується на ролі медіа як посередника між подією та її сприйняттям аудиторією.

Відеоряд будується на загальних планах екранів – ноутбуків, смартфонів, телевізорів, на яких відображаються новинні стрічки або відеофрагменти (без акценту на конкретних джерелах). Камера не фокусується на деталях тексту, а передає сам процес споживання інформації.

Закадровий текст: «Медіа відіграють ключову роль у формуванні суспільного сприйняття дерусифікації, оскільки саме через них події отримують інтерпретацію та оцінку».

Далі у відеоряді з'являються різні типи візуального контенту: новинні відео, студійні зйомки, стрічки соціальних мереж. Монтаж має бути динамічнішим, ніж у попередніх сценах, що підкреслює інформаційний потік.

Закадровий текст продовжує: «Залежно від обраної подачі медіа можуть акцентувати увагу на різних аспектах процесу – як на його історичній обґрунтованості, так і на конфліктності або суперечливості».

У кадрі з'являється ведуча (можливо, у більш нейтральному просторі – наприклад, біля будівлі з інформаційними екранами або у відкритому міському середовищі).

Ведуча зазначає: «Саме через медіа формується уявлення про те, що є "основним" у цих змінах – сам факт трансформації чи реакція на неї».

Після цього відеоряд переходить до узагальнюючої нарізки:

– люди користуються телефонами

– екрани з новинами

– міський простір

Закадровий текст підсумовує: «Таким чином, медіа виступають не лише каналом передачі інформації, а й активним чинником формування суспільного дискурсу, визначаючи спосіб, у який дерусифікація сприймається та інтерпретується».

СЦЕНА 7. «МАНІПУЛЯЦІЇ» – ІНФОРМАЦІЙНІ ВИКРИВЛЕННЯ ТА ФЕЙКИ (11:10–12:40)

Після аналізу ролі медіа як інтерпретатора подій логічним є перехід до розгляду викривлень, які виникають у процесі медійного відображення

дерусифікації. Ця сцена зосереджується на тому, як інформаційне поле може спотворювати зміст змін, підмінюючи факти емоційними оцінками.

Відеоряд відкривається крупними планами екранів смартфонів і ноутбуків, на яких швидко прокручується стрічка новин або повідомлень у месенджерах. Текст не акцентується і залишається нерозбірливим, що дозволяє уникнути прив'язки до конкретних джерел і водночас передати ефект інформаційного перевантаження.

Закадровий текст вводить проблематику «У процесі висвітлення дерусифікації інформаційний простір наповнюється не лише фактами, а й інтерпретаціями, які можуть спотворювати зміст подій».

Монтаж поступово прискорюється: кадри змінюються швидше, з'являються загальні плани людей, які користуються телефонами в громадських місцях, що підкреслює масовість споживання інформації.

Закадровий текст продовжує: «Маніпулятивні повідомлення часто базуються на емоційному підсиленні або спрощенні складних процесів, зводячи їх до конфліктних або поляризованих оцінок».

У кадрі з'являється ведуча, розташована в міському середовищі.

Ведуча зазначає: «У таких випадках дерусифікація може подаватися або як загроза, або як радикальний розрив із минулим, що не відображає її реальної складності та багатовимірності».

Далі відеоряд повертається до загальних планів міста, що контрастують зі швидкою зміною інформаційних кадрів.

Закадровий текст узагальнює: «У цьому контексті критичне сприйняття інформації та перевірка джерел стають необхідною умовою адекватного розуміння змін, які відбуваються в міському просторі».

Сцена завершується уповільненням монтажу, що готує глядача до переходу від інформаційного рівня до повсякденного виміру дерусифікації.

СЦЕНА 8. «МОВА МІСТА» – ПОВСЯКДЕННИЙ ВИМІР ЗМІН (12:40–14:20)

Після розгляду медійного аспекту сцена переходить до найбільш стабільного та водночас найменш помітного рівня змін – повсякденного мовного середовища міста.

Відеоряд будується на спокійних, тривалих планах: вивіски магазинів, меню кафе, оголошення, інформаційні таблички в громадському транспорті. Камера рухається повільно, фіксуючи деталі без різких переходів.

Закадровий текст: «Дерусифікація проявляється не лише в масштабних змінах міського простору, а й у повсякденних комунікативних практиках».

Далі камера фіксує взаємодію людей у міському середовищі: замовлення в кав’ярні, короткі діалоги, звернення в сервісах. Звуковий супровід залишається природним, без чітко розбірливих реплік.

Закадровий текст продовжує: «Мова міста формується через тисячі щоденних ситуацій – у спілкуванні, обслуговуванні, публічних повідомленнях».

У кадрі з’являється ведуча, розташована, наприклад, біля вітрини або інформаційної таблички.

Ведуча зазначає: «Ці зміни відбуваються поступово, але саме вони визначають, як місто звучить і як воно сприймається його мешканцями».

Після цього відеоряд переходить у монтажну нарізку:

– транспорт

– вивіски

– афіші

– оголошення

Закадровий текст узагальнює: «З часом нові мовні практики перестають сприйматися як зміна і стають звичною частиною міського середовища».

Сцена завершується спокійним загальним планом міста, що переходить у фінальну частину.

СЦЕНА 9. ФІНАЛ – «ОДЕСА В ПРОЦЕСІ» (14:20–15:30)

Фінальна сцена узагальнює попередній матеріал і повертає глядача до ключової ідеї – дерусифікації як тривалого і багатовимірного процесу.

Відеоряд відкривається загальним планом вечірнього міста: центр Одеси, поступове затемнення, світло вікон, спокійна атмосфера.

Закадровий текст: «Дерусифікація Одеси не є одноразовою подією або завершеним процесом. Це тривала трансформація, яка охоплює простір, мову та спосіб осмислення міської ідентичності».

Далі камера переходить до узбережжя моря, де фіксується спокійний ритм хвиль.

Закадровий текст продовжує: «У цьому процесі змінюється не лише зовнішній вигляд міста, а й те, як воно пояснює себе – своїм мешканцям і тим, хто спостерігає за ним ззовні».

У кадрі з’являється ведуча (середній план, статичний кадр).

Ведуча зазначає: «Одеса не втрачає свою ідентичність. Вона переосмислює її, адаптуючи до сучасних умов і викликів».

Після цього відеоряд переходить у фінальну монтажну нарізку:

– площа

– вулиці

– люди

– море

Закадровий текст підсумовує: «І саме те, як ці зміни відображаються в медіа, визначає, яким це місто буде сприйматися завтра».

Фінальний кадр – загальний план моря, який поступово затемнюється.

Таблиця 2.4

Детальний сценарно-знімальний план

№	Таймінг	Назва сцени	Локація (Одеса)	Кадри (що саме зняти)	Дії в кадрі	Закадровий зміст (коротко)
1	0:00–0:30	Панорама міста	Ланжерон → порт	Аерозйомка узбережжя, порт, центр	–	Місто як система символів
2	0:30–0:50	Міський ритм	Потьомкінські сходи	Загальний → середній план	Люди рухаються	Історичний наратив простору
3	0:50–1:20	Символічний простір	Катеринінська площа	Загальний + деталі постаменту	Люди проходять	Переосмислення імперських символів
4	1:20–1:40	Ведуча	Катеринінська площа	Середній план	Ведуча в кадрі	Зміна інтерпретації історії
5	1:40–1:50	Перехід	Дерибасівська	Рух камери, монтаж	Люди, вивіски	Дерусифікація в середовищі
6	1:50–2:20	Перехрестя	вул. Пушкінська / Жуковського	Загальний план	Транспорт, люди	Топоніміка як дискурс
7	2:20–2:40	Назва	Там само	Крупний план таблички “Пушкінська”	–	Назви як мовна практика
8	2:40–3:10	Нові таблички	Приморський район	Крупні плани нових назв	Люди проходять	Перейменування
9	3:10–3:30	Ведуча	Біля нової таблички	Середній план	Ведуча	Вплив на мовну поведінку
10	3:30–3:50	Повсякденність	Будинки / навігація	Телефон, адреси	–	Інтеграція змін
11	3:50–4:20	Простір після демонтажу	Катеринінська площа	Загальний план	Люди	Демонтаж як ключова зміна
12	4:20–4:40	Архів	–	Пам’ятник Катерині II (архів)	–	Імперський символ
13	4:40–5:10	Порівняння	Та сама точка	Сучасний вигляд	–	“До/після”
14	5:10–5:30	Деталі	Катеринінська площа	Постамент, плитка	–	Зміна структури простору
15	5:30–5:50	Ведуча	Там само	Середній план	Ведуча	Не стирання, а переосмислення
16	5:50–6:00	Інша локація	Пересип (Суворов)	Загальний план	–	Розширення процесу
17	6:00–6:10	Синхрон	Там само	Середній план	Людина	Реакція мешканців
18	6:10–6:40	Було/стало (площа)	Катеринінська площа	Архів + сучасність	–	Контраст як метод
19	6:40–7:10	Було/стало (Суворов)	Пересип	Порівняння	–	Зміна значення

Продовження Таблиці 2.4

20	7:10–7:30	Таблички	Центр	Старі/нові назви	–	Мовна трансформація
21	7:30–7:40	Узагальнення	Різні локації	Нарізка	–	Масштаб змін
22	7:40–8:10	Міський простір	Дерибасівська / Грецька площа	Загальні плани	Люди	Дискусія в місті
23	8:10–8:30	Медіаполе	–	Екрани, новини	–	Інформаційний вимір
24	8:30–8:50	Ведуча	Центр	Середній план	Ведуча	Різні інтерпретації
25	8:50–9:20	Синхрони	Там само	Люди	Говорять	Різні позиції
26	9:20–9:40	Узагальнення	Місто	Монтаж	–	Місто як діалог
27	9:40–10:10	Медіа	Будь-яка	Екрани	–	Роль медіа
28	10:10–10:40	Потік інформації	–	Новини, відео	–	Різні акценти
29	10:40–10:55	Ведуча	Місто	Середній план	Ведуча	Формування сприйняття
30	10:55–11:10	Узагальнення	–	Нарізка	–	Медіа як фактор
31	11:10–11:40	Маніпуляції	–	Смартфони	–	Викривлення інформації
32	11:40–12:10	Інфошум	–	Динамічна нарізка	Люди з телефонами	Поляризація
33	12:10–12:40	Ведуча	Місто	Середній план	Ведуча	Критичне мислення
34	12:40–13:20	Мова міста	Вулиці / кафе	Вивіски, меню	Люди	Мова як практика
35	13:20–13:50	Повсякденність	Транспорт	Деталі	–	Стабілізація змін
36	13:50–14:20	Узагальнення	Місто	Повільні плани	–	Нова норма
37	14:20–14:50	Вечір	Центр	Загальний план	–	Тривалість процесу
38	14:50–15:10	Море	Узбережжя	Хвилі	–	Осмислення
39	15:10–15:30	Фінал	Узбережжя	Загальний план	–	Підсумок

Режисерське бачення аудіовізуального твору ґрунтується на документальній фіксації реального міського середовища Одеси. Основний візуальний принцип полягає в показі міста без постановочних сцен, через природний рух людей, вулиці, площі, таблички, пам’ятники, екрани, вивіски та інші елементи публічного простору.

Візуальна побудова твору спирається на поєднання загальних, середніх і крупних планів. Загальні плани дають змогу показати простір міста, середні – зафіксувати взаємодію людини з міським середовищем, крупні – звернути увагу на деталі: назви вулиць, постаменти, інформаційні написи, екрани смартфонів, вивіски та оголошення.

У творі використано прийом зіставлення архівних і сучасних кадрів. Він дає змогу показати зміни в міському просторі через порівняння попереднього й сучасного стану окремих локацій. Особливе значення має монтажний перехід між кадрами «було» і «стало», оскільки він допомагає показати дерусифікацію як процес, що змінює окремі об’єкти та загальне сприйняття міста.

Робота ведучої передбачена у двох формах: у кадрі та за кадром. У кадрі ведуча з’являється в ключових сценах, коли потрібно підкреслити основну думку або перейти до нового змістового блоку. Закадровий текст виконує пояснювальну функцію: він поєднує окремі сцени, подає контекст і допомагає глядачеві зрозуміти зв’язок між зображенням, історичною пам’яттю, мовою та медійним висвітленням.

Звукове оформлення має стриманий характер. Основу становлять природні шуми міста: море, транспорт, кроки, голоси, звуки вулиці. Фонова музика може використовуватися як допоміжний елемент. Такий підхід підтримує документальний характер твору й не відволікає від основного змісту.

Іконографічний матеріал. Візуальне рішення твору пов’язане з документальним стилем зйомки. Екранний простір має бути стриманим, реалістичним і наближеним до природного вигляду міста. Основними візуальними елементами є міські локації Одеси, таблички з назвами вулиць, площі, місця демонтажу пам’ятників, фрагменти архівних кадрів, екрани смартфонів і ноутбуків, а також повсякденні деталі мовного середовища.

Візуальний образ ведучої має відповідати документально-аналітичному формату. Одяг і поведінка в кадрі мають бути нейтральними, щоб не

відволікати увагу від теми. Присутність ведучої виконує пояснювальну й структурну функції.

Локації для зйомки добираються відповідно до змісту сценарію. До них належать Ланжерон, Одеський морський порт, Потьомкінські сходи, Катеринінська площа, Дерибасівська вулиця, Грецька площа, вулиці з новими або попередніми назвами, простори, пов'язані з демонтажем пам'ятників, а також повсякденні міські місця: транспорт, кав'ярні, фасади будівель, інформаційні таблички й вивіски.

Графічні матеріали, візуальні референси та зразки кадрів подаються в додатках до роботи.

Документація проєкту. Документація аудіовізуального проєкту охоплює склад творчої групи, технічне забезпечення, реквізит, кошторис і календарно-постановочний план. Ці елементи потрібні для організації пре-продакшну, продакшну та постпродакшну аудіовізуального твору.

Таблиця 2.5

Склад творчої групи аудіовізуального проєкту

Посада / функція	Виконавець
Авторка проєкту	Мартиченко Каріна
Ведуча	Мартиченко Каріна
Оператор / операторка	Гарус Богдана, Ляшенко Вікторія
Монтаж	Мартиченко Каріна
Робота зі звуком	Мартиченко Каріна
Графічне оформлення / титри	Мартиченко Каріна

Таблиця 2.6

Техніка, потрібна для реалізації аудіовізуального проєкту

Найменування	Призначення
Камера або смартфон із якісною відеозйомкою	зйомка основного відеоряду
Штатив / стабілізатор	стабілізація кадру
Петличний або спрямований мікрофон	запис голосу ведучої
Ноутбук / комп'ютер	монтаж і робота з матеріалами

Продовження Таблиці 2.6

Програма для монтажу	монтаж відео, звуку, титрів
Накопичувач пам’яті	збереження відеоматеріалів

Таблиця 2.7

Реквізит і костюми аудіовізуального проєкту

Елемент	Призначення
Нейтральний одяг ведучої	відповідність документально-аналітичному формату
Смартфон у кадрі	візуалізація роботи з медіа й цифровим простором
Архівні матеріали з відкритих джерел	зіставлення попереднього й сучасного стану міського простору
Титри та графічні позначення	пояснення локацій, дат, назв і джерел

Таблиця 2.8

Кошторис аудіовізуального проєкту

Стаття витрат	Орієнтовна сума	Примітка
Оренда або використання техніки	0 грн	техніка власна
Транспортні витрати	3500 грн	пересування між локаціями
Звукозапис / мікрофон	0 грн	власне обладнання
Монтаж	0 грн	самостійно
Графіка / титри	0 грн	за потреби
Інші витрати	500 грн	накопичувачі, інтернет, реквізит
Загальна сума	4000 грн	

Таблиця 2.9

Календарно-постановочний план аудіовізуального проєкту

Етап	Зміст роботи	Орієнтовні строки
Пре-продакшн	уточнення теми, добір джерел, написання сценарію, вибір локацій	01.12.2025-17.04.2026
Підготовка до зйомок	складання знімального плану, перевірка техніки, добір архівних матеріалів	17.04.2026-08.05.2026
Продакшн	зйомка міських локацій, запис ведучої, добір синхронів	24.04.2026-01.05.2026
Постпродакшн	монтаж, робота зі звуком, титри, кольорокорекція	04.05.2026-02.06.2026
Публікація	розміщення відео на обраній платформі	04.06.2026
Аналіз результатів	перегляди, коментарі, реакції, висновки щодо просування	05.06.2026-12.06.2026

У результаті підготовки сценарію авторського аудіовізуального проєкту сформовано цілісну й логічно вибудувану модель візуальної розповіді про дерусифікацію Одеси. Сценарій орієнтований на документальну фіксацію реальних змін у міському просторі та їх аналітичне пояснення через поєднання візуального ряду й закадрового тексту. Такий підхід забезпечує достовірність подачі матеріалу та дає змогу уникнути надмірної оцінковості.

Розроблений сценарій ґрунтується на принципі поступового розгортання теми – від загального образу міста до конкретних прикладів трансформації символічного, мовного та інформаційного простору. Чітка структуризація сцен, продуманий таймінг і деталізований знімальний план створюють практичну основу для реалізації відеопроєкту в реальних умовах міського середовища Одеси.

Використання реальних локацій, відкритих архівних матеріалів і природного міського середовища як головного візуального ресурсу підсилює документальний характер відео та формує довіру глядача до поданого контенту. Закадровий текст у сценарії виконує навігаційну й пояснювальну функцію, допомагаючи глядачеві осмислити побачене без дублювання візуального ряду.

Таким чином, підготовлений сценарій є творчим і виробничим інструментом, придатним для зйомки та монтажу. Він забезпечує реалізацію авторського бачення теми дерусифікації Одеси як складного процесу, що відбувається в міському просторі, медіадискурсі та повсякденному житті.

2.3. Контент-стратегія реалізації та просування аудіовізуального проєкту

Контент-стратегія реалізації та просування авторського аудіовізуального проєкту про дерусифікацію Одеси формується з урахуванням специфіки теми, формату відео та сучасних умов споживання медіаконтенту. Основним завданням цього підрозділу є визначення способів ефективного донесення відеоматеріалу до цільової аудиторії без спрощення змісту та без втрати аналітичної глибини. Стратегія орієнтована на усвідомлене залучення глядача до теми.

Ключовим принципом контент-стратегії є поєднання інформативності та візуальної привабливості. Відеопроєкт подається як документальний продукт, що має пізнавальну й суспільну цінність. Тому просування будується на аргументованому поясненні значущості теми дерусифікації Одеси, її зв’язку з війною, інформаційною безпекою та формуванням міської ідентичності. Такий підхід сприяє осмисленому перегляду матеріалу.

Важливим елементом реалізації контент-стратегії є чітке визначення цільової аудиторії. Основну аудиторію становлять мешканці Одеси та інших українських міст, які цікавляться суспільними змінами, питаннями мови, культури та інформаційної політики. Додатковою аудиторією є студенти, викладачі, журналісти та представники креативних індустрій, для яких відео може слугувати прикладом аналітичного аудіовізуального проєкту. Врахування інтересів цих груп впливає на стиль подачі матеріалу, тривалість відео та вибір каналів поширення.

Контент-стратегія також передбачає поетапне знайомство аудиторії з темою до виходу повної версії відео. Для цього використовуються анонси,

короткі текстові повідомлення та візуальні фрагменти, які формують зацікавлення й готують глядача до сприйняття складної теми.

Окрему увагу приділено тональності комунікації з аудиторією. У контент-стратегії обрано нейтрально-аналітичний тон, що дає змогу залучити ширше коло глядачів, зокрема тих, хто ще не має сформованої позиції щодо дерусифікаційних процесів. Це дає проєкту змогу виконувати інформативну й просвітницьку функції.

Реалізація контент-стратегії авторського відеопроєкту передбачає використання кількох цифрових платформ, кожна з яких виконує окрему функцію в загальній системі поширення матеріалу. Основне відео розглядається як центральний продукт, навколо якого вибудовується допоміжний контент: анонси, короткі відеофрагменти, візуальні цитати та текстові пояснення. Такий підхід дає змогу адаптувати зміст до різних форматів споживання інформації.

Ключовим каналом розміщення повної версії відео є відеохостинг або платформа довготривалого перегляду, де глядач має можливість зосереджено ознайомитися з матеріалом. Соціальні мережі використовуються як інструмент залучення та перенаправлення аудиторії до повної версії відео. Короткі відеофрагменти виконують функцію входу в тему, акцентуючи увагу на окремих візуальних або змістових моментах.

Особливе значення в контент-стратегії має адаптація відеоматеріалу під різні вимоги платформ. Вертикальні формати, коротка тривалість, субтитрування та візуальна концентрація на ключових деталях дають змогу зберегти змістову цілісність проєкту навіть у скорочених версіях. Кожен фрагмент має містити чіткий контекст і не спотворювати основну ідею відео.

Для підвищення ефективності поширення проєкту передбачається поступовий вихід контенту: спочатку – анонсування теми, далі – публікація основного відео, після цього – розміщення додаткових матеріалів, що підтримують інтерес до теми. Така послідовність дає змогу утримувати увагу аудиторії протягом тривалішого часу та сприяє глибшому осмисленню

порушених питань. Нижче подано узагальнену **таблицю 2.10**, яка відображає систему каналів поширення контенту та їх функціональне призначення в межах реалізації аудіовізуального проєкту.

Таблиця 2.10

Канали поширення та адаптація контенту авторського відеопроєкту

Канал / платформа	Формат контенту	Орієнтовна тривалість	Основна мета	Характер подачі	Очікуваний ефект
Відеохостинг (повна версія)	Документальне відео	12–15 хв	Повноцінне розкриття теми	Аналітичний, спокійний	Глибоке розуміння процесу дерусифікації
Соціальні мережі (стрічка)	Короткі відеофрагменти	30–60 с	Зацікавлення темою	Візуально концентрований	Перехід до повної версії
Соціальні мережі (stories/reels)	Вертикальні відео	15–30 с	Швидке охоплення	Динамічний	Розширення авдиторії
Текстові пости	Пояснювальний текст	1–2 абзаци	Контекстуалізація	Інформативний	Підвищення довіри
Візуальні цитати	Статичні зображення	–	Акцент на ключових тезах	Лаконічний	Запам’ятовуваність меседжів
Коментарі та обговорення	Відповіді авторки	–	Зворотний зв’язок	Нейтрально-аналітичний	Формування дискусії

Після публікації аудіовізуального твору результати просування мають оцінюватися за статистикою обраної платформи. Основними показниками є кількість переглядів, тривалість перегляду, вподобання, коментарі, поширення та характер реакцій аудиторії. На основі цих даних визначається, чи була контент-стратегія результативною, а також які заходи могли б підвищити ефективність поширення відео.

Контент-стратегія реалізації та просування аудіовізуального проєкту базується на поєднанні центрального відеопродукту з адаптованим допоміжним контентом. Така модель дає змогу досягти балансу між глибиною аналізу та доступністю подачі, а також забезпечує сталість інтересу до теми дерусифікації Одеси в медійному просторі.

Висновки до ІІ розділу

У другому розділі розроблено продакшн-пакет авторського аудіовізуального проєкту про дерусифікацію Одеси. Визначено назву, жанр, формат, хронометраж, цільову аудиторію, канали розповсюдження, основну ідею та очікуваний результат твору.

Аудіовізуальний твір створено в жанрі документально-аналітичного відео з елементами журналістського дослідження. Його зміст зосереджено на зміні топонімів, демонтажі або переосмисленні імперських пам’ятників, медійних дискусіях, інформаційних викривленнях та повсякденному мовному середовищі Одеси. Обраний жанр дає змогу поєднати документальну фіксацію реальних локацій із пояснювальним закадровим текстом і роботою ведучої в кадрі.

У межах пре-продакшну визначено концепцію проєкту, цільову аудиторію, локації, сценарну структуру, візуальний стиль, роль ведучої, типи синхронів, архівні матеріали та технічні потреби. На етапі продакшну передбачено зйомку реального міського середовища Одеси без постановочних сцен, із використанням природного звуку, загальних, середніх і крупних планів. Постпродакшн охоплює монтаж, роботу зі звуком, титрування, добір архівних фрагментів і підготовку відео до публікації.

Контент-стратегія передбачає поширення повної версії відео на платформі довготривалого перегляду та використання соціальних мереж для анонсів, коротких фрагментів і підтримки обговорення. Ефективність просування має оцінюватися після публікації за кількістю переглядів, реакцій, коментарів, поширень і характером зворотного зв’язку.

Отже, другий розділ конкретизує практичну реалізацію аудіовізуального твору: від творчої заявки й сценарної побудови до виробничої документації та плану просування. Проєкт спрямований на відповідальне висвітлення дерусифікації Одеси як процесу, що стосується міського простору, мови, історичної пам’яті та сучасної ідентичності.

ВИСНОВКИ

1. У роботі проаналізовано дерусифікацію як соціокультурний і мовний процес у сучасній Україні. З'ясовано, що вона пов'язана з подоланням наслідків російської імперської політики, русифікації, радянської спадщини та тривалого впливу на українську мову, культуру, історичну пам'ять і публічний простір. Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року дерусифікація набула особливого значення, оскільки питання мови, назв, пам'ятників і культурних символів стали пов'язаними з інформаційною безпекою, національною самоідентифікацією та протидією російському імперському впливу.

2. Окреслено правові, мовні, соціокультурні та топонімічні основи дерусифікації. У правовій сфері цей процес спирається на засудження російської імперської політики, деколонізацію топонімії та закріплення української мови як єдиної державної. У мовній сфері він виявляється у зміні мовної поведінки, посиленні статусу української мови, переході частини мовців на українську, дерусифікації власних назв і подоланні наслідків російського впливу на щоденне мовлення. У соціокультурній і топонімічній сферах дерусифікація пов'язана з переосмисленням історичної пам'яті, перейменуванням об'єктів публічного простору, демонтажем або переоцінкою пам'ятників і меморіальних об'єктів.

3. З'ясовано роль медіа у формуванні суспільного дискурсу щодо дерусифікації. Медіа інформують про офіційні рішення, пояснюють правові й культурні підстави змін, подають позиції експертів і громади, фіксують конфліктні реакції та виявляють можливі маніпуляції. В умовах російсько-української війни особливого значення набувають достовірність фактів, перевірка джерел, відокремлення фактичної інформації від емоційних оцінок і протидія російським пропагандистським твердженням.

4. Досліджено медійне висвітлення дерусифікаційних процесів в Одесі. На матеріалі публікацій Суспільного, Інтенту, MediaSapiens, VoxCheck, аналітичного матеріалу С. Солодько, дослідження А. Коваленко, а також

офіційних документів Одеської міської ради й Одеської обласної військової адміністрації встановлено, що дерусифікація Одеси подається через кілька основних тем: перейменування топонімів, демонтаж або обговорення демонтажу імперських пам'ятників, реакції мешканців, рішення міської та обласної влади, історичне пояснення нових назв, вшанування українських діячів і загиблих воїнів, спростування російських пропагандистських наративів про Одесу.

5. Виокремлено основні моделі медійного подання дерусифікації Одеси: правово-адміністративну, кількісну, меморіальну, конфліктну, антипропагандистську та проблемно-контрольну. Правово-адміністративна модель пов'язана з висвітленням рішень органів влади та нормативних підстав перейменувань. Кількісна модель подає процес через статистику змінених назв і демонтованих об'єктів. Меморіальна модель пояснює нові назви через біографії загиблих воїнів, діячів українського визвольного, культурного й правозахисного руху. Конфліктна модель відображає різні реакції громади. Антипропагандистська модель спрямована на спростування російських тверджень про Одесу як частину «русского мира». Проблемно-контрольна модель висвітлює труднощі виконання рішень, процедурні перешкоди та потребу громадського контролю.

6. На основі проведеного аналізу розроблено творчу заявку авторського аудіовізуального проєкту про дерусифікацію Одеси. У практичній частині визначено назву, жанр, формат, хронометраж, цільову аудиторію, канали розповсюдження, технічні характеристики, основну ідею та очікуваний результат твору. Проєкт створено як документально-аналітичне відео з елементами журналістського дослідження. Його концепція спирається на теми перейменування вулиць, демонтажу імперських пам'ятників, медійних дискусій, інформаційних викривлень і повсякденного мовного середовища Одеси.

7. Підготовлено сценарну розробку аудіовізуального твору та описано його режисерське, візуальне й виробниче рішення. Сценарій побудовано як

послідовну документальну розповідь: від загального образу Одеси до конкретних проявів дерусифікації в топоніміці, пам’ятниках, медійному просторі та щоденному мовному середовищі. Визначено роль ведучої в кадрі й за кадром, функції закадрового тексту, принципи використання відкритих синхронів і архівних матеріалів. Виробнича документація охоплює склад творчої групи, технічне забезпечення, реквізит, кошторис і календарно-постановочний план.

8. Розроблено контент-стратегію реалізації та просування авторського аудіовізуального проєкту. Вона передбачає розміщення повної версії відео на платформі довготривалого перегляду та використання соціальних мереж для анонсування, коротких фрагментів, візуальних цитат, текстових пояснень і підтримки обговорення. Основну аудиторію проєкту становлять мешканці Одеси та інших українських міст, які цікавляться суспільними змінами, мовою, культурою й інформаційною політикою. Результативність просування запропоновано оцінювати після публікації за кількістю переглядів, тривалістю перегляду, реакціями, коментарями, поширеннями та характером зворотного зв’язку.

Отже, мету роботи досягнуто: з’ясовано особливості медійного висвітлення дерусифікації Одеси, визначено основні моделі її медійного подання та обґрунтовано концепцію авторського аудіовізуального проєкту. У практичній частині розроблено продакшн-пакет твору: творчу заявку, сценарій, режисерське й візуальне рішення, виробничу документацію та контент-стратегію. Проведене дослідження підтверджує доцільність аудіовізуального формату для розкриття теми дерусифікації Одеси через поєднання медіааналізу з візуальним показом змін у міському просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белей Л. Вектори мовних змін в Україні під впливом російської агресії. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2024. Вип. 75, Т. 1. С. 157–162.

2. Бойченко М. Основні напрями протидії «русскому миру» в Україні: завдання деколонізації. *Філософія освіти.* 2023. № 29 (1). С. 60–77.

3. Гецко Г. І., Барчан О. В. Вплив українських медіа на формування громадської думки в умовах інформаційної війни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика.* 2025. Т. 36 (75), № 6, Ч. 2. С. 218–224.

4. Гриценко О. А. Декомунізація в Україні як державна політика і як соціокультурне явище. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України ; Інститут культурології НАМ України, 2019. 320 с.

5. Довженко О., Єгорова А., Іванова Т., Міський В., Потапова В., Юричко А. Медіаграмотність під час війни: теорія, методика, інтерактив : навч. посіб. / за заг. ред. О. Волошенюк, В. Іванова. Київ : Акад. укр. преси, Центр вільної преси, 2023. 68 с.

6. Коваленко А. Ф. Топоніміка Одещини як маркер деколонізації та колективної пам’яті в умовах російсько-української війни під час повномасштабного вторгнення: на матеріалі регіональних медіа. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки.* 2025. Вип. 3 (314). С. 288–296.

7. Ковальчук Т. Дерусифікація публічного простору України в умовах повномасштабної російсько-української війни. *Інтермарум: історія, політика, культура.* 2024. Вип. 14. С. 144–159.

8. Кузнєцова Т. В. Мовні атитюди в українському медіапросторі (2014–2023). *Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика* : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2024. С. 383–410.

9. Масенко Л. Мовний конфлікт в Україні: шляхи розв’язання. *Українська мова.* 2018. № 2. С. 20–35.

10. Медіадискурс війни: український та закордонний досвід : монографія / М. Житарюк, Т. Балда, Т. Лильо та ін. ; наук. ред., упорядк., вступ, висновки проф. М. Житарюк. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2025. 296 с.

11. Михальчук О. Мовна ідентичність етнічних спільнот у контексті української мовної ситуації. *Studia Ukrainica Posnaniensia.* 2021. Вип. 9 (2). С. 37–49.

12. Печеранський І., Васкул Х. Сучасний медійний дискурс та роль у ньому журналістського розслідування. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія : Аудіовізуальне мистецтво і виробництво.* 2018. Т. 1, № 2. С. 22–29.

13. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII : станом на 16 січ. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text (дата звернення: 05.05.2026).

14. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії : Закон України від 21.03.2023 № 3005-IX : станом на 30 серп. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text (дата звернення: 05.05.2026).

15. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 № 2849-IX : станом на 01 бер. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text (дата звернення: 05.05.2026).

16. Про перейменування (найменування) об’єктів топоніміки на території міста Одеси : Рішення Одеської міської ради від 24.04.2024 № 2072-VIII. URL: https://omr.gov.ua/ua/acts/council/203797/ (дата звернення: 05.05.2026).

17. Про перейменування об’єктів топонімії у населених пунктах Одеської області : Розпорядження голови Одеської обласної державної адміністрації, начальника Одеської обласної військової адміністрації від 30.08.2024 № 830/А-2024. URL: https://oda.od.gov.ua/strapi/uploads/0830_a24_01251505c5.pdf (дата звернення: 05.05.2026).

18. Пянковська І. В. Концепція та методологія медіадискурсу. *Закарпатські філологічні студії.* 2022. Вип. 26, Т. 1. С. 182–187.

19. Рудик М. Вплив соціальних медіа на формування громадської думки. *Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика.* 2020. Вип. 48. С. 198–206.

20. Рябокінь Н. О., Капіталова, Т. І. Медійний дискурс як сфера суспільної комунікації. *Нова філологія.* 2022. № 87. С. 62–66.

21. Рябокінь Н. О. Жанри медійного дискурсу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика.* 2023. Т. 34 (73), № 4. С. 35–39.

22. Тараненко О. О. Російсько-українська війна і українська мова: попередні спостереження. І. *Мовознавство.* 2023. № 3. С. 3–29.

23. Тараненко О. О. Російсько-українська війна і українська мова: попередні спостереження. ІІ. *Мовознавство.* 2023. № 4. С. 3–25.

24. Український етномовний континуум в умовах війни Росії проти України : монографія / відп. редактор С. О. Соколова, техн. редактор І. І. Брага. Київ : Інститут української мови НАН України, 2024. 366 с.

25. Хітрова Т. «Декомунізація» як риторичний дискурс та джерело формування амбівалентних смислів у сучасному інформаційному просторі України. *Образ.* 2015. Вип. 3. С. 60–67.

26. Черниш О. А. Сутнісні характеристики понять «медіадискурс» та «медіатекст» у сучасній медіалінгвістиці. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. 2013. Вип. 118. С. 309–313.

27. Gnatiuk O., Melnychuk A. A Case Study of De-Russification of Ukrainian Hodonyms: Rigged Trial or Justice Restored? *Names: A Journal of Onomastics.* 2023. Vol. 71, No. 4. P. 40–55.

28. Plekhanova T., Strashko I., Hryshchenko O., Komarova Z., Savitskaya M. Language policy and its media representation in post-war Ukraine. *Amazonia Investiga.* 2023. Vol. 12 (72). P. 223–232.

29. Salata O. Language Situation in Ukraine in the Context of the Russian-Ukrainian War. *TEKA Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych.* 2023. P. 1–10.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

30. Деколонізація Одеси та області: підбиття підсумків і новий етап. *Суспільне Одеса.* URL: https://surl.li/wetekv (дата звернення: 05.05.2026).

31. МАНІПУЛЯЦІЯ: В Одесі знесуть пам'ятник Пушкіну, що знаходиться під охороною ЮНЕСКО і був збудований за кошти одеситів. *Вокс Україна.* URL: https://surl.li/zmrhfz (дата звернення: 05.05.2026).

32. Одеса – «русский город»? Як Росія захоплює символічний простір українських міст. *ДМ media sapiens.* URL: https://surl.li/mredyr (дата звернення: 05.05.2026).

33. Перейменування вулиць Одеси: які топоніми отримали імена героїв визвольних змагань. *Інтент.* URL: https://surl.li/zbshci (дата звернення: 05.05.2026).

34. Перейменування вулиць Одеси: які топоніми отримали імена загиблих воїнів і патріотів. *Інтент.* URL: https://surl.li/gpzmuv (дата звернення: 05.05.2026).

35. Перейменування вулиць Одеси: які топоніми отримали назви на честь діячів товариства «Просвіта» та дисидентського руху. *Інтент*. URL: https://surl.li/ecqcls (дата звернення: 05.05.2026).

36. Рік деколонізації в Одесі: підсумки, проблеми й законодавчі ініціативи. *Суспільне Одеса.* URL: https://surl.li/btrbkq (дата звернення: 05.05.2026).

37. Скандал з перейменуванням вулиць: Одеса без Жванецького та Пушкінської. *Суспільне Одеса.* URL: https://surl.li/tjpqic (дата звернення: 05.05.2026).

38. Солодько С. Деколонізація в Одесі: політичні наративи та стратегії аргументації. *Інститут соціології НАН України.* URL: https://isnasu.org.ua/popsci/034_Solodko_-_Dekolonizaciya-v-Odesi.php (дата звернення: 05.05.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

Функції медіа у формуванні суспільного дискурсу щодо дерусифікації

Функція медіа	Зміст функції	Вияв у суспільному дискурсі щодо дерусифікації
Інформаційна	Передавання достовірної, оперативної та суспільно значущої інформації	Повідомлення про мовні, правові, культурні й символічні зміни, пов'язані з дерусифікацією
Пояснювальна	Роз'яснення причин, умов і наслідків суспільно важливих процесів	Пояснення причин дерусифікації, правових підстав перейменувань, змін у мовній політиці та публічному просторі
Комунікативна	Забезпечення суспільного обговорення та взаємодії різних учасників	Залучення до обговорення представників влади, експертів, журналістів, громадськості й користувачів соціальних медіа
Ціннісно-ідентифікаційна	Формування суспільних оцінок, цінностей і мовно-культурної належності	Закріплення оцінок щодо української мови, російської мови, імперських символів, назв, пам'ятників та історичної пам'яті
Переконувальна	Вплив на ставлення аудиторії до суспільно важливих питань	Формування підтримки або критики окремих рішень щодо перейменувань, мовної політики, пам'ятників і публічного простору
Критично-контрольна	Перевірка фактів, документів, аргументів і дій публічних інституцій	Аналіз правових підстав рішень, процедур громадського обговорення, історичних довідок і аргументації сторін
Антиманіпулятивна	Виявлення дезінформації, пропаганди, фейків та інформаційних операцій	Розпізнавання маніпулятивних повідомлень про мову, перейменування, пам'ятники, історичних діячів і публічний простір
Безпекова	Участь медіа в інформаційному протистоянні під час війни	Пояснення дерусифікації в контексті інформаційної безпеки, протидії російським наративам і захисту національних інтересів
Дискусійна	Представлення різних позицій, аргументів і суспільних оцінок	Подання позицій прихильників, опонентів, експертів, представників влади та громадськості щодо дерусифікації
Жанрово-репрезентативна	Подання теми через різні жанри й канали медіа	Новина фіксує факт, аналітика пояснює контекст, інтерв'ю подає позицію, репортаж показує перебіг події, соціальні медіа поширюють реакції

Джерело: укладено за [3; 5; 8; 10; 12; 15; 18; 19; 20; 21; 25; 26; 28].

Додаток Б

Моделі медійного подання дерусифікаційних процесів в Одесі

Модель	Зміст моделі
Правово-адміністративна	Подання дерусифікації через рішення міської ради, розпорядження ОВА, строки виконання закону й кількість змінених назв
Кількісна	Подання процесу через статистику перейменувань і демонтажів
Меморіальна	Пояснення нових назв через біографії загиблих воїнів, діячів Визвольних змагань, «Просвіти» й дисидентського руху
Конфліктна	Подання різних реакцій громади, прихильників і противників перейменування
Антипропагандистська	Викриття російських наративів про Одесу як «русский город» і маніпуляцій щодо імперських пам’ятників
Проблемно-контрольна	Висвітлення спротиву, повільного демонтажу пам’ятників, недоліків комунікації та складності виконання рішень

Джерело: укладено за [6, с. 288–296; 16; 17; 30–38].